

Spillmannove povesti »Žrtev spovedne molčečnosti« : tu brani spovedna molčečnost, izdati skrivnost umora, tam viteška čast. — Prevod je popoln. Nekoliko moti 1. napačna raba enklitik in 2. nedol. oblika pridevnika v zvezi s svojilnim ali kazalnim zaimkom (ta skrivnost **sten** m. skrivnostni odgovor, str. 15., njegov lepodoneč glas m. lepodoneči, str. 31., i. dr. na več mestih. Naslov **Boy** (izg. boj iz angl.) je razložen šele na str. 136.; v slov. naj bi bil prej; tudi »alibi« naj bi se pretolmačilo (zaradi latinščine neveščih čitateljev). — Srečna je bila misel, prevesti ta roman, ki je po mnenju mnogih kritikov celo globokejši od »Malenkosti« istega pisatelja, jezuita L. Coloma. Knjiga zasluži, da bi jo pazno čital zlasti izobraženi mladi svet.

J. Debevec.

Koncerti.

Koncert Vušković.

Bilo je meseca oktobra 1913, ko je operni pevec **Marko Vušković**, sedaj prvi baritonist hrvatske opere, v Ljubljani prvič nastopil. Že takrat si je s svojim orjaškim organom in zares umetniškim predavanjem namah pridobil naše simpatije.

Dne 15. maja letos smo imeli priliko umetnika zopet slišati in uživati. Tekom zadnjih let je Vušković očividno napredoval in se izdatno izpopolnil. Glede glasu se mi zdi, da se je pri njem zgodila približno enaka izprememba kot smo jo svojčas opazili pri našem pevcu-mojstru Bettetu. Saj je znano, kako je dunajska šola Bettetov prvotni nenavadno široki, hrupni in skoro robati glas imenitno izlikala in ublažila. In tudi Vuškovićev bariton je — odkar smo ga pred leti slišali — izgubil vso pretiranost glede širine in moči; izredno se je ublažil in izbrusil v plemenito nastavljen, polno a vendar voljno doneč glas. Vuškovićev bariton je zelo obsežen, prožen, v legah primerno izravnani, v nižavi sicer včasih nekoliko šibek, pa vendar ne brez vsebine, v srednji in visoki legi in tudi v falzetu posebno krasen. Njegovo predavanje pesmi je njih pravo doživetje. V trenutku izvajanja je Vušković s celo dušo in z vsako mišico svojega telesa pri predmetu, ki ga opeva. Tudi je njegov nastop čudovito miren. Efektov ne išče, ker previsoko ceni resnično umetnost.

Njegov spored je nudil pesmi in arije. Zastopani so bili p. l. Zajc s pesmijo »Tiha noč« in z arijo iz opere »Zrinski«; Ružić s pesmijo »Ja te ljubim« in z značilno, šaljivoljubko slovaško narodno pesmijo. Izmed skladb nemških skladateljev sta bila na sporedu **Löwejev** »Sat« (Ura) in **Rubinsteinova** »Asra«. Štiri daljše izbrane arije so bile: **Čajkovskega**: Arija kneza Gremina iz opere »Onjegin«, **Dalibesova** iz opere »Lakme«, **Verdijeva** iz opere »Ples mask« in **Thomasova** napitnica iz opere »Hamlet«. Posebno v zadnji se je odlični pevec razodel v vsej svoji vrlini in moči. Bil je to veličasten, vse prejšnje presegač konec.

G. prof. Krauth je kot izboren spremljevalec na klavirju našemu občinstvu že dobro znan. Samostojno ni nastopil, dasi je bilo tudi njegovo solistično igranje naznanjeno na sporedu.

Koncert Vušković treba zabeležiti med najboljše tukajšnje prireditve minule koncertne sezone.

Koncert Kocian-Rypl.

Violinskega virtuozu **Jaroslava Kociana** imamo v Ljubljani že iz prejšnjih let v najboljšem spominu. Toda zadnji njegov nastop pri nas 23. maja 1917 nam ga je še bolj priljubil. Ko je pred nekaj leti igral v »Mestnem domu«, se nam je vsiljeval vtis, kot da hoče umetnik svojo — brez dvoma virtuosno — igro napraviti še umetnejšo z raznimi zunanjimi gestami in z neko visoko pozo. A topot nismo te nepotrebne primese kar nič več opazili. Kajti Kocian je nastopil s svojo veliko umetnostjo pred polnoštevilnim občinstvom tako, kot bi igral v ožjem prijateljskem krogu: preprosto, ljubeznivo, naravno. In to se vsakemu resničnemu umetniku tudi najbolje podá.

Spored je bil kar moč lep. **Mozartov** naivno ljubeznivi, na videz sicer preprosti, a vsebinsko vendarle tolikanj bogati koncert v D-duru, **Goldmarkov** barveno pestri koncert v A-molu, kakor tudi štiri manjši moderni komadi: **Kocianov** »Intermezzo pittoresque«, **Dvořak-Kreislerjev** **Slovanski ples** v E-molu, **Chopin-Wilhelmijev** **Notturmo** in **Wieniawskega** **Poloneza** v A-duru so bile same prvovrstne skladbe, ki so tudi v razvrstitvi tvorile zelo primerno gradacijo.

Kocianova igra je vzorno čista, sočna, skoro bi rekel sladka in prepojena globokega občuta; v tehničnem oziru pa ga izlepa ni bilo mesta, je ni bilo pasaže ali kakršnekoli težkoče, ki bi je umetnik ne bil obvladal z največjo lahkoto.

Na klavirju je Kociana izredno fino spremljal mlad koncertni pianist **A. C. Rypl** iz Prage. Skoro neverjetno je, kako se je ta izborni pianist znal prilagoditi — toda kaj pravim prilagoditi — kako se je znal vživeti v Kocianovo igro, v njegovo umevanje in občutenje izvajanih težkih skladb. Niti za en hip ni nobeden izmed njihju prehitel, niti za hip ne zaostajal. In Ryplov pianissimo! Komaj slišen je bil, a vendar natančno razločen. Pravi pajčolan najfinejše vrste. Ravno tako pa je Rypl po potrebi tudi podčrtal, kar je bilo treba podčrtati, zlasti v Mozartovem in Goldmarkovem koncertu, ko se razne teme — kakor v te vrste skladbah sploh — pojavijo zdaj v glavnem, koncertujočem, zdaj v spremljajočem instrumentu.

Kot samostojne skladbe je Rypl na klavirju izvajal tri znamenite skladbe čeških skladateljev: **Lukovo** »V roztonženi«, **Novakov** »Amoroso« in **Smetanov** »Furiant«. Oba umetnika sta posamezne skladbe še dodala.

Ta koncert je tako prelepo uspel, da si boljšega zaključka letošnje koncertne sezone nismo mogli želeti.

Stanko Premrl.

To in ono.

Franc Levec. Nekrolog. (Dr. Janko Bezjak.) — V ponedeljek dne 4. decembra 1916. l. se je pomikal kmalu po tretji uri popoldne slovesen in veličasten izprevod, kakršnega le redkokrat vidiš, po ljubljanskih ulicah. Pred štirivprežnim mrtvaškim vozom je korakala dolga vrsta učencev in učenk raznih ljubljanskih šol, za vozom in žalujočimi je stopala izredno velika množica ljubljanske gospode, med njo mnogo visokih dostojanstvenikov in uradnikov, srednje- in

ljudskošolskega učiteljstva, zastopnikov mesta in dežele, naposled mnogo odličnih gospá in drugih žená. Tudi deželnega predsednika in mestnega župana si lahko zapazil med pogrebci. In ko je pevski zbor »Glasbene Matice« zapel globoko v srce segajočo, večnolepo Jenkovo žalostinko »Blagor mu«, je zaigrala solza v marsikaterem očesu. — Spremljali smo našega Levca zemeljske ostanke k večnemu počitku.

Naš Levec! — Koliko neumornega, napornega kulturnega delovanja za slovenski narod, koliko trpljenja, koliko ugleda in časti leži v tem imenu! Šele zanamci bodo prav spoznavali, bodo znali prav ceniti, kaj je bil Levec slovenskemu narodu in kaj smo izgubili z njim.

Težko, pretežko je pisati tolikemu možu dostojno spomenico, zlasti ko je bilo pisanih že več krajših in daljših nekrologov, izmed katerih baje zavzema prvo mesto nekrolog profesorja Šlebingerja v »Carnioli«. ¹ Naj torej blagi čitatelj oprostí, opazivši to ali ono nedostatnost mojega delca.

Uro hoda proti severu leži nad Ljubljano vas Ježica, znano ljubljansko izletišče, kjer se ob lepih pomladnih in poletnih dneh vse tere na vrtu pri »Alešu«. Tu se je porodil Levec dne 4. julija 1846. l. Zvali so rojstno hišo po domače »pri Florjančku«. Iz Ježice so se Levčevi starši preselili v Radomlje ob vzhodu divnih kamniških planin, kjer je Levec preživel svoja otroška leta; kot devetletni deček pa je prišel pod Rožnik pri Ljubljani k svoji stari materi, ki je tu imela gostilno, katera je zlasti slovela in slovi še dandanes po svoji znameniti kavi. Tu je bival Levec do končanih gimnazijskih študij. V teh lepih krajih, posebno v radomljanski ravnini, odkoder je občudoval planinski svet, se je vzbudila v Levcu že v otroški dobi ljubezen do prirode, ki jo je gojil vse svoje življenje do pozne starosti — do svoje smrti. Tu se je navzel tudi nekoliko pesniškega duha, ki se kaže v vseh njegovih spisih, dasi pozneje sam ni več pesnikoval.

Levec je najprej bil določen za cerkovnika, toda usoda je hotela drugače, bila je milejša slovenskemu narodu ter mu podarila slovečega znanstvenika in šolnika.

V ljubljansko gimnazijo, ki jo je takrat vodil izvrstni ravnatelj Nečásek, je Levec vstopil jeseni leta 1859. v štirinajstem letu starosti. Bil je torej — kakor pri kmetijskih fantih navadno — za več let prekoračil normalno, za vstop v gimnazije določeno dobo. Ker je zaraditega bil duševno bolj razvit nego mlajši učenci in poleg tega nadarjen deček, mu pouk ni delal nobene preglavice, ampak mu je tekel gladko in v redu. Kazal je tudi vztrajno marljivost in lepo vedenje; zato je prišel takoj prvo leto med odličnjake ter stopil po lokaciji na 4. mesto. V katalogu za šolsko leto 1859./60. je vpisan kot Leuz Franz aus Ježza. V drugem in tretjem razredu je stopil više, in sicer na 3. mesto. Kaj pa je bilo vzrok, da je Levec v 4. razredu izgubil odličnjaško mesto ter po lokaciji padel na

12., tega nisem mogel izvedeti. Od 5. do 8. razreda je bil zopet odličnjak, in sicer je zavzemal v 5. in 6. razredu drugo mesto, v 7. razredu je zopet padel na 12., v 8. razredu pa se je vzdignil na 7. mesto ter prejel red »vztrajno« za marljivost in red »pohvalno« za vedenje. Maturiral je l. 1867. z odliko.

Znameniti Levčevi sošolci istega razreda so bili poznejši profesor Jožef Celestina, poznejši dvorni svetnik in deželni glavar kranjski France Šuklje, s katerim je Levec kot dijak in prijatelj uganjal dijaške srboritosti, pa z njim tudi študiral, zlasti za zrelostni izpit, in France Košmelj, ki je pred nekaj leti umrl kot višji štabni zdravnik.

Eno leto pred Levcem pa so pohajali ljubljansko gimnazijo: Josip Jurčič, Julij Glowacki, ki je pred kratkim umrl kot gimnazijski ravnatelj v pokoju, in Luka Lavtar, poznejši profesor na c. kr. moškem učiteljsku v Mariboru in pedagoški pisatelj, ki je tudi že mrtev.

Ko je Levec hodil v 3. razred, je bil učenec 6. razreda Albert Levičnik, ki še živi v Ljubljani kot deželnosodni predsednik in dvorni svetnik v pokoju, učenec 8. razreda pa Anton Umek, kot pesnik slovenski znan pod priimkom »Okiški«, ki je umrl že l. 1871.

Eno leto za Levcem čitam v izvestjih ljubljanske gimnazije tudi že umrlega deželnega šolskega nadzornika in Levčevega prijatelja ter sodelavca, dvornega svetnika Fr. Hubada, v Ljubljani bivajočega gimnazijskega ravnatelja v pokoju in vladnega svetnika Fr. Wiesthalerja in Antona Kržiča, upokojenega profesorja verouka, častnega kanonika ter uda c. kr. deželnega šolskega sveta v Ljubljani.

Kako krepka vez zlatih spominov je družila Levca s svojimi sošolci in kako se je zanimal za njih poznejše življenje in delovanje, priča izvestje ljubljanske gimnazije z l. 1867., ki se je našlo v njegovi ostaliní. To izvestje, kjer so izkazani njegovi sošolci-maturantje, je hranil do konca svojega življenja, in pri vsakem součencu, o katerem je mogel dobiti dotične podatke, je pripomnil, kaj je dosegel tekom let, kje je naposled bival, ali je bil še med živimi ali je že mrtev.

Izmed poznejših literatov je bil Jurčič Levčev iskreni prijatelj, ki je močno vplival na Levca, Umek pa ga je uvedel v lepoto poezije.

Nasprotno pa je tudi Levec s svojo izrazito osebnostjo učinkoval na Janka Kersnika, v njem zbudil zanimanje za slovensko slovstvo, spoznal njegovo pisateljsko nadarjenost ter ga pozneje napotil na pisateljevanje.

L. 1865. je namreč kot šestošolec prevzel poučevanje sinov sodniškega adjunkta Kersnika na Brdu, Pepeta in Janka. Občevanje v tej olikani in fini obitelji je imelo za Levca važne posledice. Preživel je v krogu teh ljubeznivih ljudi mnogo lepih uric. Prve velike počitnice je prebil kot Pepetov in Jankov domači učitelj pri Kersnikovih na Brdu, kjer je nanj mogočno vplivala krasna narava in tajnost prostornega gradu. Tu je tudi prvič videl svojo bodočo ženo. Druge počitnice je preživel v Zatičini, kamor je oče Kersnik prišel za okrajnega sodnika. Tu je Levca zopet mikal starodavni samostan. Pri Kersnikovih je Levec tudi izlikal svojega vnanjega človeka.

¹ Namenoma še doslej nisem hotel čitati tega spisa, ker sem hotel spisati neodvisno, samostojno delo, človek pa se nehote rad vdaja mislim in sodbam, ki jih je slišal ali čital drugje. Prečítam pa ga, kakor hitro pojde moj spis v tisk.

Levčev učenec je bil tudi Anton grof Pace, ki je pod Levčevim vplivom tako vzljubil Prešerna, da je njegove poezije prav dobro preložil na nemščino, in sicer še kot gimnazijec l. 1869., ter jih izdal pri tvrdki Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani pod naslovom »Lieder des Franz Prešern. Deutsch von A. Pace.« O teh pesmih piše Levec v svojih spominih o Janku Kersniku (»Ljubljanski Zvon«, 1897. l., str. 541.): »Če jih tudi še dandanes vzamem v roke, moram priznati, da je malokdo Prešernovih predstavljalcev doslej dosegel Paceta.«

Razen že imenovanega Nečaseka sta še bila Levčeva ravnatelja dr. Henrik Mitteis, ki je v šolo uvedel strogo disciplino, do l. 1866. in za njim Jakob Smolej, poznejši deželni šolski nadzornik.

Izmed profesorjev sta na Levca najbolj vplivala Josip Marn, ki je kot profesor slovenščine v Levcu vzbudil veliko ljubezen do materinščine ter izredno zanimanje za jezikoslovje in slovstvo, in Karel Melzer, ki je kot historik močno učinkoval na Levčevo za preteklost slovenskega naroda vneto in za vse pojave svetovne zgodovine dovzetno dušo in ki mu je nad vse omilil Prešerna.

Zanimivo sliko tega profesorja nam je Levec podal v Valjavčevem životopisu (»Knezova knjižnica«, II., str. 164.), kjer čitam: »V drugem razredu nam je bil v slovenščini učitelj Karl Melzer, poštenjak od nog do glave, ki je znal mnogo zgodovine, ki je resnično ljubil svojo »kranjsko« domovino, nosil v prsih zlato srce, sicer pa kot pravi čudak imel na sebi mnogo učiteljskih slabosti in posebnosti. Glavna njegova napaka je bila dobrota: Melzer nikomur, niti največjemu lenuhu, ni mogel dati slabega reda. In kako smo znali to izkoriščati! Zlasti rad se je pogovarjal z nami. Ako smo pohvalili njegovo palico s srebrnim držajem, njegovo gorko zimsko suknjo ali njegov lepi novi klobuk, pripravili smo ga v dobro voljo, začel nam je kaj pripovedovati iz svojih dijaških let, govoril je navdušeno o Vodniku, Čopu in zlasti o svojem ljubljencu — Prešernu. Z obema rokama se je oprjel katedra, vzravnaval na stolu svoje visoko telo ter z močnim hropečim glasom začel deklamirati kakšno Vodnikovo, še večkrat pa kakšno Prešernovo pesem, vselej končaje s patetičnim vzklikom: »Das sind Verse, das ist Poesie!« — Zamaknjeno smo poslušali in ko je nehal, vsi zagrmeli: »Oh, gospod, še jedno, še jedno!« In rad se je dal preprostiti, nam pa je prijetno minila ura. — Ni torej čuda, da se je Levec kot visokošolec posvetil študijam slovenskega slovstva in jezika ter slovenske in občne zgodovine in da je naposled iz teh strok napravil državni učiteljski izpit.

Razen drugih Levčevih profesorjev naj še imenoma navedem dr. Nejedlija, nestorja srednješolskih profesorjev, ki še zdaj v Ljubljani živi, čil na duhu, v starosti 97 let. Ta je Levca v 7. in 8. razredu uvajal v tajnosti propedeutike.

Preden se ločim od Levca gimnazijca, naj tu še zapišem v dopolnitev njegove gimnazijske slike, kako je z Rožnika hodil o božičnih počitnicah k staršem domov v Radomlje.

Železnice še takrat ni bilo, voznika ni imel na razpolago, zato je hodil peš. Bila je takrat navada, da so srednješolski učitelji dajali učencem čez počitnice mnogo učne snovi za učenje in celo kopo pis-

menih nalog. Hodil je torej peš naš dijaček, nosil s seboj kup knjig in zvezkov in tintnik — kje bi bil v Radomlju dobil črnilo? Tudi je bilo takrat običajno, da so učenci prinašali vsak svoj lastni črnilnik v šolo, ker tamkaj niso dobivali črnila kakor zdaj. O Božiču je bil navadno hud mrz, poleg tega še dolga pot — tako je prišel naš France domov, v rokah noseč še polno šolskih potrebščin, s čisto premrzlimi in ozeblimi udi.

Na Dunaj je Levec šel nadaljevati svoje študije l. 1867. po dovršeni srednji šoli.

O svojem težavnem življenju v tem mestu, kjer je moral kakor sto in sto dijakov na visokih šolah in poznejših imenitnih mož trpeti mnogo pomanjkanja in z njim vred njegov prijatelj Jurčič, piše v svoji črtici »Spomini o Josipu Jurčiči« (»Ljubljanski Zvon« l. 1888., str. 418.—429.) tako-le: »Kako je Jurčič na Dunaju stradal in prezebal, po vlažnih luknjah prebival, o tem bi se dali pisati dolgi žalostni spomini. Omenjam naj samo to, da sva jedenkrat pet dnij (od 19. do 23. decembra l. 1867.) oba živela ob enem samem goldinarji, in še tisti je bil na posodo vzet) (str. 425.).

V pismu, ki ga je Janko Kersnik pisal dne 11. februarja l. 1871. z Dunaja svoji materi o svojih tovariših, pravi o Levcu, da »izgleda jako melanholično in potrto. Nervus rerum gerendarum trpi tudi pri njem na sušici, in pisanje uvodnih člankov za »Narod« mu tudi ni več pogodu. Šuklje je bolan; vrat ga boli in močno kašlja... On in Levec drugi semester ne bosta več na Dunaju.« (Gl. »Janko Kersnik, njega delo in doba«, spisal dr. Ivan Prijatelj VI., 1. zbranih spisov, str. 160.)

Vkljub temu se Levec in njegovi prijatelji niso vdali nemili usodi, ampak so bili veseli, železne volje ter dovzetni za vse pojave duševnega žitja Slovencev, zlasti Stritarja. Kako so z njim občevali, pripoveduje dalje v omenjenih »Spominih« (426.), kjer pravi: »Shajali smo se vsako nedeljo in vsak praznik v Kornhuberjevi kavarni pred Elizabetnim mostom na Dunaju in vrhutega še večkrat ob nedeljah zvečer v Stritarjevem stanovanju, kjer smo pekli krompir, jedli svinino in sir, pili pivo — seveda na Stritarjev račun! — in poleg tega imeli literarne pogovore. Jurčič se je tudi med tednom večkrat shajal s Stritarjem; Celestina, Kos, Simoretti in jaz smo bili njegovi gostje samo ob nedeljah.«

V pismu, ki ga je Levec pisal z Dunaja svojemu prijatelju gimnazijcu Janku Kersniku leta 1869., pravi slično: »Središče vsega našega društvenega življenja je Stritar. Dasiravno on nikdar očitno ne govori, se okoli njega vendar vse zbira, kdor ima kaj želje po pravi omiki. Jaz vsaj sem se od njega več naučil, nego na univerzi in v vseh bibliotekah. Vsako nedeljo popoldan v kavarni in zvečer pri pivu imamo svoje pogovore. Midva pa zahajava skoro vsak večer skupaj.« (»Janko Kersnik, njega delo in doba«, spisal dr. Ivan Prijatelj VI., 1. zbranih spisov, str. 112.) Pri teh literarnih pogovorih je imel seveda Stritar, temeljit poznavalec staroklasične in modernih literatur, nemške, francoske, laške in angleške, glavno besedo. Proizvode in poskuse mladih literatov je ocenjeval nepristransko, sicer strogo, toda nikoli žaljivo, kakor je bil sploh fino čuteč mož. To se je zgodilo izvečine leta 1869.

Ko je Stritar l. 1870. ustanovil »Zvon«, je bil ta prijateljski krog med prvimi, ki so podpirali Stritarja ter sodelovali pri novem listu.

Poleg Stritarja je učinkovala na Levca še posebno markantna oseba učnega jezikoslovca in pesnika Levstika, o katerem piše Levec, da je že na gimnaziji med dijaki slovel kot »summa auctoritas« v poznanju slovenskega jezika. (»Ljubljanski Zvon« l. 1891., str. 5.)

Na Dunaju je Levec marljivo študiral in poslušal predavanja znamenitih profesorjev, zlasti Miklosicha, Lorenza in Aschbacha.

Velikega pomena je bilo za Levca, da je prišel za domačega učitelja v obitelj ameriškega bogataša Samsona. Občevaje s to obitelji ter z njo potovaje, je nadaljeval likanje svoje vnanje osebe ter si pridobil visoko splošno izobrazbo. Prepotoval je s svojim gojencem in njegovimi starši avstrijske planinske dežele, južno Nemčijo, severno Švico in severno Italijo. Fini estetski okus, ki ga občudujemo pri Levčevih spisih, je nekoliko tudi posledica teh potovanj; zakaj v raznih krajih in mestih je imel priložnost, da je gledal in občudoval naravne lepote in krasote, hodil po muzejih ter slikarskih galerijah in ogledoval svetovnoznane proizvode velikih mojstrov kiparstva in slikarstva. Njegova popotna črtica iz Italije »Na domu in grobu Romejeve Julije« (»Ljubljanski Zvon«, l. 1886., str. 50.—55.) se je porodilo iz enega teh potovanj.

Po dovršenih študijah, toda še neizprašan profsorski kandidat, si je Levec moral iskati službe ter je dobil suplenturo na realki v Gorici, kjer je učil od l. 1871. do l. 1873.

Tu je med drugimi najbolj občeval z Erjavcem, čigar vrline so tako privlačno delovale nanj, da se mu je vdal v najnežnejšem prijateljstvu.

Med dijaki, ki so bili v Gorici Levčevi učenci in so izredno čislali svojega vrlega učitelja slovenščine ter se ga zmerom spominjali z največjo hvaležnostjo, so bili med drugimi: sedanji knez nadškof goriški ekselencija dr. Sedej, c. kr. deželni šolski nadzornik in dvorni svetnik v Zadru dr. Primožič, že umrli c. kr. deželni šolski nadzornik istotam dr. M. Zavadlal, znani pesnik Anton Pagliaruzzi-Krilan, ki tudi ni več med živimi, ter umrli profesorji slavist dr. Štrekelj, Simon Rutar in Andrej Kragelj.

V Gorici se je Levec prvič oženil, in sicer s svojo nevesto iz dijaških let. Toda mlademu paru se ni dobro godilo. Z mesečno remuneracijo 50 gld. (100-K) sta se pač komaj preživljala. Zato je Levec iskal postranskega zaslužka in prevzel korekturo »Soče«, kateri je tudi bil faktični urednik, ter pisal članke v »Slov. Narod«.

Levčevo gmotno stanje se tudi ni izboljšalo, ko je dobil l. 1873. mesto suplenta na ljubljanski državni realki. Tu je učiteljeval do l. 1902. Prva skrb mu je bila v Ljubljani, da si je ustvaril temeljne pogoje za boljšo bodočnost: dovršil je državni izpit iz slovenščine kot glavnega in iz nemščine kot stranskega predmeta z nemškim in slovenskim učnim jezikom. Nato ga je c. kr. naučno ministrstvo l. 1877. imenovalo pravi učiteljem. Zdaj je začel nekoliko laže dihati, ker se mu je nakazala stalna plača letnih 1000 gld.

Naslov »profesorja« pa je Levec dobil z definitivnim nameščenjem vred šele l. 1885., a ne po tri-

letni dobi službovanja kot pravi učitelj. To pa zaradi tega, ker mu je ministrstvo naložilo pri imenovanju, da mora napraviti še izpit iz zgodovine in zemljepisja kot glavnih predmetov; a Levcu prej ni bilo možno ustreči temu nalogu. Izgubil je v tem času tudi svojo ljubljeno soprogo, kar ga je hudo potrlo in zaviralo v študijah.

Sicer pa je Levec rad bival v Ljubljani, zlasti zato, ker je tu nahajal znance in prijatelje iz šolskih let. Posebno je rad zahajal v literarno-zabavni klub, ki so si ga bili osnovali mladi uradniki, profesorji in suplentje v Tavčarjevem hotelu »Evropa«. Duša tega veselega kroga je bil Jurčič, Levec ga je razveseljeval s svojim zanimivim pripovedovanjem literarne in zgodovinske vsebine, prvo besedo pa je imel seveda Levstik, ki jih je časih vse pošteno oštel od konca do kraja.¹

Šolske oblasti so kmalu spoznale Levčevo sposobnost, vztrajno marljivost in pedagoško nadarjenost, zato mu je c. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk l. 1886. poverilo nadzorništvo ljudskih šol.

Dasi pa je Levec kot profesor in okrajni šolski nadzornik imel mnogo važnega in nujnega posla, vendar ni pozabil posvetiti svojih izrednih duševnih sil literarnemu in javnemu življenju ter slovenski književnosti. Sodeloval je pri Stritarjevem »Zvonu«, prevzel l. 1881. sam uredništvo »Ljubljanskega Zvona«, bil od l. 1882. odbornik in od l. 1893. do 1907. predsednik »Slovenske Matice«, od l. 1888. pa član »Muzejskega društva za Kranjsko«, kateremu je tudi predsedoval do l. 1915. Bil je pa tudi odbornik »Dramatičnega« in »Pisateljskega društva«. Poleg tega je predaval pri raznih prilikah o slovstvenih pojavih slovenske književnosti, tako v ljubljanskem literarnem in zabavnem klubu (1881.—1882.), pozneje pa v sobotnem literarnem klubu »Pisateljskega društva« (1885.—1890.), ki ga je tudi posebno podpiral. V l. 1882.—1892. je urejeval in izdajal Jurčičeve, v letih 1891.—1895. Levstikove zbrane spise, potem Erjavčeve zbrane spise, uredil in izdal l. 1900. Valjavčeve poezije ter priobčeval v raznih listih same zanimive spise, črtice, razprave. Razen tega je od l. 1880. naprej slovenil uradne razpise in naredbe deželne vlade.

L. 1901. je Levec zaradi zaslug, ki si jih je iztekel na ljudskošolskem polju, prejel mesto ravnatelja na c. kr. moškem in ženskem učiteljišču v Ljubljani kot naslednik ravnatelja Hubada, ki je bil imenovan deželni šolski nadzornikom. Vodil pa je učiteljišče samo dve leti; kajti že l. 1903. je zopet više stopil po službeni lestvici: tudi njemu je bilo poverjeno mesto deželnega šolskega nadzornika za vse ljudske šole in vsa učiteljišča na Kranjskem. Ko pa se je l. 1908. ustanovilo mesto deželnega šolskega nadzornika za nemške šole, je Levec odstopil nadzorništvo nemških ljudskih šol in nemškega ženskega učiteljišča novemu nadzorniku A. Belarju.

Kako visoko je najvišja šolska oblast vedela ceniti izredne Levčeve zasluge na polju ljudskega in srednjega šolstva, priča dejstvo, da ga je Njega Veličanstvo presvetli cesar l. 1909. odlikoval z redom železne krone 3. vrste in mu l. 1913. podelil naslov in značaj dvornega svetnika.

¹ »Ljubljanski Zvon«, 1897, str. 543., kjer Levec natančneje opisuje to veselo družbo.

Toda te svoje časti Levec ni mogel več dolgo uživati. Prenaporno mnogoletno uradno delovanje, poleg tega pa neumorni trud za razvoj slovenskega jezika in slovstva in naposled še razne obiteljske skrbi ter nesreče so mu izpodjedale korenine življenjskega drevesa. Bil se je drugič sicer srečno oženil, toda nemila usoda je razdirala njegovo tiho domačo srečo. Izgubil je 5 sinov, izmed katerih mu je najstarejši, ki je bil vseučilišni profesor v Freiburgu na Švicarskem in zato njegova dika in njegov ponos, umrl v najlepši moški dobi, dva pa mu je vzela svetovna vojna. Moral je tudi v rani grob gledati za svojim zetom, vrlim profesorjem dr. Milanom Pajkom, ki bi bil nadaljeval delovanje in tradicije svojega tasta.

Ti in še drugi neznosni udarci krute usode so ga tako potrli, da je začel neozdravljivo bolehati. Ker ni mogel več izvrševati svojih težkih uradnih poslov, je stopil po 42 letnem zvestem, požrtvovalnem službovanju februarja l. 1915. v stalni pokoj. Bolezen ga je mučila čedalje bolj in vedeli smo, da ga ne bomo več dolgo imeli. In zares nam je dne 2. decembra l. 1916. naznanil žalujoči glas mrtvaškega zvona, da je zopet preminil eden najboljših in najodličnejših mož slovenskih. V zadnjem času njegovega življenja je bila Levčeva najsrčnejša želja in največja skrb, da bi njegova hčerka Lea dobila mesto c. kr. vadniške učiteljice na ženskem učiteljsišču v Ljubljani. Žal, da mu ni bilo usojeno doživeti tega imenovanja. Kako bi se vendar bil veselil, ko bi bil videl izpolnjeno svojo gorečo željo!

Proti koncu svojega življenja je Levec doživel še eno odlikovanje, ki kaže, kako izredno cenijo njegove raznovrstne zasluge, ki si jih je pridobil za svoj narod, tudi v drugih merodajnih krogih. Ker je stopil dne 4. julija l. 1915. v 70. leto svoje starosti, mu je namreč mestna občina ljubljanska podarila častno občanstvo, da bi tako vsemu slovenskemu svetu osvedočila Levčeve visoke zasluge za ljudsko šolstvo mesta Ljubljane in za slovensko slovstvo.

Po tej kratki životopisni črtici mi je še očrtati Levčevo celokupno duševno delovanje, ki se je zibalo v peterih glavnih smereh. Označiti jih hočem s temile naslovi: Levec kot znanstveni pisatelj in urednik, Levec kot član in predsednik »Slovenske Matice« in »Muzejskega društva za Kranjsko«, Levec kot translator, Levec kot šolnik in Levec kot pesnik.

1. Levec kot znanstveni pisatelj in urednik. — Že na Dunaju je Levec pričel pisateljati. Pisal je, kakor že rečeno, uvodne članke v »Slovenski Narod« ter priobčil v Stritarjevem »Zvonu« l. 1870. nekoliko književnih naznanil. O proizvodih njegove muze, objavljenih v tem »Zvonu«, izpregovorim pozneje.

V Gorico prišedši, je začasno pretrgal svojo zvezo s Stritarjem ter obrnil, kakor sem že omenil, svojo pozornost na časnik »Soča«, katerega je faktično uredoval za svojega bivanja v Gorici. Marsikateri članek je spisal za »Sočo«, često je moral skoraj ves list spisati sam. Izmed važnejših listkov Sočinih, ki so prišli izpod njegovega peresa, naj samo omenim životopis pesnika in planinca Valentina Staniča, ki ga je spisal l. 1872. ob stoletnici njegovega rojstva. Iz Gorice je tudi zopet pisal v »Slovenski Narod«. Premeščen v Ljubljano, je Levec zopet stopil v ožjo slovstveno dotiko s Stritarjem ter podpiral njegov

»Zvon« s kratkimi pregledi o raznih novih slovenskih in hrvatskih knjigah, pa tudi o delovanju tega ali onega društva ali književnega zavoda. V letnik (l. 1879.) je prinašal Levčeve življenjepise naših imenitnih pesnikov: Vodnika, Prešerna in Jenka ter učenjaka Čopa, prvih treh z njihovimi slikami. Ti životopisi so še doslej nedoseženi. V njih je Levec pokazal, kako je treba opisovati življenje in delovanje odličnih mož. Zanimiva je njegova sem idoča izjava v uvodu k Valentinu Vodniku. Na 2. strani čitaš te-le besede: »Ti životopisi nikakor ne bodo Bog si ga vedi kako učene, korenite razprave o naših pesnikih in pisateljih, nego po domače se hočemo pogovarjati o njih, tako, kakor se moremo meniti o teh častitih možeh dolgi zimski večer v veselresni družbi omikanih ljudi.« A vendar ti Levčevi životopisi niso lahki, malopomembni izdelki njegovega plodnega peresa, ampak Levec nam sicer kratko, toda jedrnato in točno označuje delovanje gori navedenih odličnih mož ter njih pomen za dotično slovstveno dobo, sploh njihovo literarno veljavo. Čemu je spisal te životopise, nam tudi pove na istem mestu. »Kadar knjigo odložiš,« tako pravi (če si namreč bral dela odličnega pesnika ali zanimivega pisatelja), »zanese te fantazija čez hribe in doline, zanese te nazaj v bližnjo minolost ter nehoté porodi se ti želja v persih: rad bi poznal moža, ki je toliko izkusil, toliko prebil, tako čutil ter svoje čute izlil v take pesmi!« —

Nadalje je Levčevo ime tesno združeno z »Ljubljanskim Zvonom«. S koncem leta 1880. je prenehal »Dunajski Zvon«. Že l. 1879. je pisal Stritar v njem na str. 384.: »Eno leto naj izhaja še »Zvon«, v tem času pa naj moji rojaki resno premišljujejo in preudarjajo, kako je ustanoviti nov list in o konci prihodnjega leta naj bode vse gotovo! Jaz menim, da pravo mesto, kjer naj bi izhajal novi list, je vendar le Ljubljana — sposobnih mož je tam dovolj in vsega, česar je treba. In ko bodemo pisali — 1881, pozdravimo z veseljem in navdušenjem lepi, novi leposlovnii list slovenski, pravi »naše gore list«.

In zares, ni se motil. Tisti pisatelji, ki so sodelovali pri Stritarjevem Zvonu, so se zbrali v Ljubljani in kumovali novemu »Zvonu«, med njimi v prvi vrsti Levec sam. Pet let (1881.—1885.) so bili izdajatelji in založniki »Ljubljanskega Zvona« Janko Kersnik, Franc Levec, Josip Stritar in dr. Ivan Tavčar, odgovoren urednik pa Levec; l. 1886. pa je prevzel Levec sam uredništvo in izdajanje lista ter ga vodil do konca l. 1890.

Da se ja »Ljubljanski Zvon« tako lepo razvil in dosegel tako izredne uspehe, je velika zasluga Levčeva. On je započeto delo Stritarjevo nadaljeval ter izpopolnjeval, on je določil »Zvonu« pravo smer in mu dal pravec, po katerem se je »Zvon« ravnal do najnovjših časov.

Prvi ljubljanski letnik »Zvona« se je pečal z leposlovjem v najširšem pomenu besede, je prinašal sestavke in spise znanstvenega obsega iz različnih oddelkov človeškega znanja, skrbel za obširen pregled sodobnega slovenskega slovstva in slovanskih književnosti sploh, zbiral raznovrstno narodno blago in javljal napredovanja literarnih društev in umetelnostnih zavodov. Zaradi tega obsega kazalo: I. pesni, II. povesti, III. književnozgodovinske spise, IV. jezikoslovne spise, V. zemljepisne in zgodovinske spise, VI. prirodopisne in

prirodoslovne spise, VII. narodne stvari, VIII. estetične spise; šesti letnik pa je Levec uredil bolj logično po teh-le točkah: I. pesni, II. balade, romance, znanstveni in ukoviti spisi, V. domače stvari, VI. razne stvari. To razdelitev je obdržal, v 7. letniku je samo še pristavil poseben oddelek: spisi v dramatični obliki.

Levec pa je tudi pridržal Stritarjev »Slovenski Glasnik«. Že l. 1870. je namreč Stritar zaključil vsako številko svojega »Zvona« s takozvanim »Slovenskim Glasnikom«. »Pod tem imenom bomo podajali«, pravi h koncu 1. številke (str. 16.), »kratek pregled vsega, kar se prikaže količkaj znamenitega na polju slovenske literature in umetnosti.« V 2. letniku, ki je pričel zopet izhajati šele 5 let po prvem l. 1876., je Stritar sicer zopet opustil »Slovenski Glasnik«, toda l. 1877. ga je zopet uvedel. V tem »Glasniku« je Levec razpravljaval o Jurčičevih romanih »Doktor Zober« in »Mej dvema stoloma« ter o njegovi zbirki »Slovenska knjižnica«, o Kersnikovem romanu »Na Žerinjah«, o »Dramatičnem društvu«, o muzikalnem slovstvu itd.

To smer je torej Levec obdržal tudi v novem »Zvonu« ter pridejal ob koncu vsake številke »Slovenski Glasnik«, ki ga je l. 1886. izpremenil v »Listek«. To je v slovstvenem in kulturnem oziru najzanimivejši del vsega »Zvona«. Levec je motril s paznim očesom vse pojave na literarnem in kulturnem polju slovenskem, pa tudi slovanskem, ter opozoril na vsako novo knjigo, na vsak nov gibljaj ali nov pojav na tem polju. Izvečine je pisal te članke sam. Eden izmed stalnih napisov teh razprav in razpravic, objav in ocen se glasi: nove slovenske knjige, drugi: slovenska književnost. V »Slovenskem Glasniku« govori o »Matici Slovenski«, njenem ustroju, njenih publikacijah, odborovih sejah in sklepih itd., o »Slovenskem Pravniku«, o »Slovenskem dramatičnem društvu«, o knjigah »Družbe sv. Mohorja«, o Marnovem »Jezičniku«, o »Pedagoški letniku«, o Krajčevi »Narodni biblioteki«, o Jurčičevi »Slovenski knjižnici«, o »Archivu für Heimatskunde«, o »Archivu für slavische Philologie«, o »Jugoslovanski akademiji«, o čeških leposlovnih listih, o Wolfovem slovarju, o slovenskih muzikalijah, o slovenskih slikarjih itd. itd. Da je Levec hotel v slovenskem občinstvu zbuditi tudi zanimanje za godbeno umetnost, priča članek o Davorina Jenka opereti »Vračara ili baba Hrka« (»Ljubljanski Zvon«, 1882, str. 435.), kjer imenuje to opereto prvo večje delo na polju vokalne muzike ter opozarja na veliko priznanje, ki ga je pri občinstvu našla ta opereta, v kateri je Jenko pokazal, da je »talent, združen z narodnim genijem«.

V »Slovenskem Glasniku« »Zvona« l. 1883. je n. pr. priobčil zapisnik vseh slovenskih novin, ki so tega leta izhajale v Slovencih; bilo jih je 28 (gl. str. 340.—342.). V istem letniku nahajamo »Pogled na cerkveno književnost«, kjer je naštetih 46 števil; l. 1885. pa je slovenskih časopisov sestavil in naštel že 34 (gl. str. 631.—635.), vrhutega še »Laibacher Diözesanblatt«, ki »časih prinese kako slovensko razpravo«. L. 1888. je uvedel v »Zvonu« »bibliografijo slovensko«, o kateri pravi: »Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali.« (Dalje.)

Drobiž.

O slovenskem gledališču govoriti je mogoče le, če se ozreš precejšnje pot v preteklost, ali pa, če zasanjaš v bodočnost. Sedanjost molči, kakor grob molči, kajti slovensko gledališče je pokopano in na njegovi gomili cvete bohotno strupena roža — film.

Pogled v preteklost je žalosten. Mnogo buke, a malo haska!

Kje je sad mnogoletnega obstoja slovenskega gledališča? Če bi se bilo res oralo in sejalo, da ni bila vse samo prazna gesta — vzlic vojnemu viharju bi bile morale ostati vsaj koreninice, iz katerih bi bilo vzklilo zopet novo življenje, tako da bi imeli danes že davno zopet pošteno dramo.

Tudi opera bi se mogla gojiti, dasi slovenska dramatična umetnost ne bi ničesar izgubila, če bi je ne bilo. In opereta? — Bolje bi bilo, da ni našla nikdar poti na slovenski oder!

A kje leže oni vzroki, ki so zadržavali razvoj slovenskega gledališča in še celo izpodkopavali temelj onemu, kar je bilo dobrega in pristnega?

Glavni krivec je sistem, po katerem se je slovensko gledališče že od nekdaj vodilo, a najhujše grehe ima na vesti era »Krpanove kobile«. Vse, kar je bilo pred njo slabega, je tudi takratno vodstvo uvrstilo v svoj sistem, in vse, kar je slovensko gledališče še slabega čakalo, je to vodstvo z odprtimi rokami sprejelo.

Razvitek slovenske drame bi bil moral biti glavni cilj, za katerim bi bilo moralo stremeti vsako vodstvo našega gledališča. Slovensko gledališče se ne sme primerjati s kakšnim drugim provincijalnim ali, recimo, mogoče celo z ljubljanskim nemškim gledališčem. Temu je glavni namen zabava, in nemška igralška umetnost in dramatična literatura ne bosta raditega prav nič trpeli, če se uprizarjajo na ljubljanskem nemškem odru tudi skozi vse leto samo operete in veseloigre. Nemška dramatična umetnost ima svoje torišče v nešteti drugih prvovrstnih gledališčih. Toda mi Slovenci imamo samo eno gledališče, in to ima raditega čisto druge dolžnosti — gojitev in razvitek slovenske igralške umetnosti in slovenske dramatične literature. Potrebo po lahki zabavi, ki jo občuti seveda tudi naše občinstvo ravno tako živo kakor vsako drugo, bi bilo treba na vsak način upoštevati, a le v tem zmislu, v kolikor pri tem ne bi bilo v nevarnosti ono resno vzvišeno stremljenje. To pa je mogoče le pri pravi sestavi repertoarja in ob sistematičnem izpopolnjevanju slovenskega igralškega objekta.

V repertoarju bi morala prevladovati drama. Na drugem mestu naj bi bila opera. Opereta nima z umetnostjo nič skupnega, ne z dramatično in tudi ne z glasbeno, in bi se smela samo v toliko uprizarjati, v kolikor bi to dopuščalo potrebno število dramskih in opernih predstav.

A pri nas je bilo ravno narobe. Opereta, ki se je, posebno v času že prej imenovane ère z veliko ljubeznijjo gojena, prav bujno razcvetela, je gospodovala. Vodstvo je pustilo umetnost čisto brezvestno v nemar. Če je vedelo, da bo opereta bolje obiskana kakor drama ali opera, je rajši uprizorilo opereto, tako da smo doživeli tudi pri nas že sramotno visoko število

Zlato solnce črno riše
zelena drevesa, bele hiše
in nas —

Zakril sem si obraz. (Str. 22.)

je nekdo (Alojzij Gradnik, če se prav spominjam) javno vprašal, kaj je s temi verzji, ali je to pesem? Lovrenčič mu ni odgovoril. Pesem v deklamatoričnem pomenu besede to ni; tudi ne pesem, ki bi jo človek vedno nanovo bral in prebiral. A tih, prisrčen vzdih obupa, samoobtožba, čuvstven aforizem je to vendarle in je zelo podoben Heinejevimi kratkim liriškim vzklikom, dasi je po obliki in predmetu ves drugačen od njih.

Vendar se ne dá tajiti, da je v tem simboličnem pretvarjanju realnosti velika nevarnost za resnično poezijo, nevarnost, ki se ji tudi Lovrenčič ni mogel vedno ogniti. Če kdo, iz ideje izhajajoč, ne iz realnega predmeta, išče svoji misli pesniške oblike, jo odevlje z mnogo simbolike, jo krasí z daljnimi podobami, nalašč za to priliko narejenimi ali izposojenimi, mu bo po tej metodi večkrat uspelo napraviti bobneče verze, ki jih bo marsikdo vzel za pristno blago in ne za surogat poezije, kar so v resnici. Kdor pa si take verze natančneje ogleda, bo videl, da grmé, ker so votli; kdor bi tem patetičnim junakom snel s telesa njihovo veličastno draperijo, bi morda opazil pod njo mrtev skelet racionalizma. Ravno to je nevarnost! Simbolizem odpira racionalizmu vsa pota v poezijo. In to je nje smrt, kajti nobena vélika umetnina se ne dá zgolj umsko sestaviti in ne zgolj umsko analizirati: po analizi ostaja na najglobljem dnu še preostanek, ki je logično nerazkrojljiv. Kakor mnogi produkti moderne književnosti, je tudi Joža Lovrenčič le prerad umstveno-simboličen; iz tega vzroka, mislim, se mu ni popolnoma posrečil dramatični prizor »Deveta dežela«.

Svobodno, kakor nihče drugi, ravna Lovrenčič s svojimi verzji; rima, kadar se stik sam od sebe oglasi, shematični metrum nešteto krat pretrga, prosto deli verze in kitice. Gotovo ima ta svoboda svojo prednost: v njej ohrani pesniška misel lažje svojo prvotno svežost. A ima tudi svoje slabe strani: največkrat ne more izzvati tiste popolne harmonije v duši in ušesu, za katero pesem naravno teži; zato tekó Lovrenčičevi ritmi krepko, v mogočnih sunkih, toda uho, željno blagóglasja in čistih rim, se ob marsikateri stopici užaljeno ustavi, deloma morda tudi zato, ker ni vajeno goriških naglasov in goriško barvanih vokalov.

Knjiga v celoti dokazuje, da je Lovrenčič strogo sodil samega sebe, ko jo je sestavljal, da je pesmi skrbno prebiral, preden jih je poslal v svet; Bog daj sreče njej in njenemu avtorju na nadaljnji poti!

Izidor Cankar.

To in ono.

Franc Levec. Nekrolog. (Dr. Janko Bizjak.) — (Dalje.) — Kar je bilo takrat slovenskih pisateljev in pesnikov, imenitnih in manj imenitnih, znanstvenikov, profesorjev, doktorjev in umetnikov, laikov in duhovnikov, ki so se brigali za znanost in umetnost, vse je Levec znal svojemu listu pritegniti, vzbudivši njih zanimanje za slovensko književnost in kulturo. Letnik l. 1887. našteva imena 172 sodelavcev; to število je

l. 1888. vzrastlo na 187. Med temi čitamo znana imena, kakor: Aškerc, Bezenšek, Josip Cimperman, Detela, Erjavec, Funtek, Gestrin, Gregorčič, Jurčič, Levstik, Mencinger, Podlimbarski, Rutar, Stritar, Trdina, Aleks Ušeničnik, Tavčar, Valjavec in imena mnogo raznih, še zdaj živečih profesorjev in doktorjev. Erjavec, Jurčič in Levstik so takrat že bili mrtvi.

Delovanje nekaterih izmed imenovanih sotrudnikov Levčevega »Zvona« je označil dr. Prijatelj v že gori navedeni knjigi »Janko Kersnik, njega delo in doba«, VI., 2. zbranih spisov na str. 415. tako-le: »Poleg Jurčiča je za »Zvon« krepko zastavil svoje drastično pero dr. Ivan Tavčar. Trdina je začel razsipati svoje pravljíčno bogastvo. Oglasil se je zopet Levstik s svojimi — ljubkih konkretnosti polnimi — poezijami, s katerimi je zdravo paraliziral sicer nad vse priljubljenega glavnega »Zvonovega« pesnika Gregorčiča, ki je dalje tožil v Stritarjevem idealistično-pesimištičnem tonu, a v veliko bolj zvenečih in lehkotnih verzih, kakor so bili Stritarjevi. Pojavil se je nedosežni prirodopisni kramljatelj Erjavec s svojim »Rakom« in realistični opisovatelj Notranjske dr. H. Dolenc.«

Razen marsikaterega članka za »Slovenski Glasnik« ali »Listek« je Levec še mnogo pisal za svoj »Zvon«. Mnogokrat mu je tudi huda predla kakor vsakemu uredniku: moral je mnogo prosjačiti, da je dobival za številke potrebno gradivo, mnogokrat je moral sam v naglici izpolniti dotično vrzel. S kakimi zaprekami in ovirami se je moral često boriti, kako mu je konkurenca delala sitnosti in težave, vse to nam je dr. Prijatelj obširno popisal v svoji gori navedeni knjigi str. 418.—462.

Najrajši se je Levec bavil s slovenskim slovstvom. Tu je spisal marsikatero zanimivo in pomembno črtico, katere ne bo smel prezreti noben pisatelj slovstvene zgodovine slovenske.

Najbolj mu je bil k srcu prirastel Prešeren. Že kot drugošolca ga je, kakor smo slišali, profesor Melzer navdušil za našega pesnika prvaka. V licejalni knjižnici mu ga je dal skriptor Kosmač. »Z nekakim svetim strahom in veseljem«, tako pripoveduje v Valjavčevem životopisu, »Knezova knjižnica«, II., str. 164., »sem ga vzel v roke. Jako me je mikal; ugajale so mi seveda tiste pesmi, katere nam je poprej že Melzer deklamiral v šoli, toda umel ga pa le nisem. Prešeren ni drugošolec! Vendar sem do malega vsega prepisal v poseben zvezek.«

Zaradi tega je objavil marsikateri donesek k njegovemu življenju in delovanju, kateri bo dobro došel vsakomu, ki bi se hotel lotiti podrobnega životopisa Prešernovega. Karkoli je mogel izvedeti o njem, vse je spravil na dan. Razen tega je pri raznih priložnostih predaval o svojem ljubljencu.

Že l. 1870. je kot vseučiliščnik imel lep govor o Prešernu, »ko je napravila slovenska mladina besedo Preširnu na spomin, ki je bila na vse strani sijajna«. (»Zvon«, str. 387./8.) L. 1871. je kot suplent goriške realke priobčil v »Slovenskem Narodu« št. 12. listek »Na Prešernove smrti dan«, kjer želi, da bi poznavatelj Prešernov spisal kritičen životopis; v istem časopisu l. 1872., št. 144., je objavil svoje predavanje o Prešernu in Vodniku, ki ga je imel v goriški čitalnici. L. 1874. je dal v »Slovenskem Narodu« (št. 31.) ponatisniti Levstikovo razpravo »Na

Prešernovem domu«, ki je bila l. 1863. prvič objavljena v »Napreju«.

Da je Stritarjev »Zvon« l. 1879. prinesel Prešernovo životopisno črtico, sem že omenil. Prav v tem životopisu se Levec kaže mojstra te vrste spisov. Kako jasno in določno, naravno in resnično, slikovito in goreče nam slika človeka Prešerna, kako temeljito govori o njem kot stvarniku slovenskega pesništva!

V prvem letniku »Ljubljanskega Zvona« (1881.) razpravlja o Prešernu v Nemcih, kamor je bil našel pot po znani Samhaberjevi knjigi »Preširenklänge«, ter našteva nemške liste, zlasti tiste v nemški državi, ki so pohvalno naznanili to knjigo, kakor: »Magazin für die Literatur des Auslandes«, »Gottschall, Literaturblätter« in »Berliner Deutsche Revue«. Pravi tudi, da je nemški pesnik Scheffel sam pisal Samhaberju pismo, v katerem izraža svoje priznanje o njegovem delu. Scheffel je med drugim rekel to-le: »Die mit warmer Teilnahme verfaßte Lebensschilderung Preširens und die Verdeutschung seiner Klänge hat mich sehr umgesprachen.« Slavni slovstveni zgodovinar Johannes Scherr obeta v pismu iz Curiha, da napíše o Prešernu obsežno študijo za velik nemški list, in znani literat Otto Leixner, ki je nekdaj bival v Ljubljani, se je v privatnem pismu prav pohvalno izrazil o Samhaberjevi knjigi. Ti-le podatki so za raziskovalca vsega, kar je v zvezi s Prešernom, gotovo važni ter mu dobrodošli.

Kako je Levca vse zanimalo, kar se tiče Prešerna, kaže s svojim člankom o Prešernovi uri (»Lj. Zvon« 1882, str. 574.), kjer je popravil poročilo profesorja Zupana, da je bila Prešernova žepna ura po njegovi smrti prodana na javni dražbi, ter je razložil, v čigar roke je prišla in kaj se je z njo zgodilo po pesnikovi smrti. Že l. 1881. pa je objavil v »Zvonu« (str. 127.) dva napisa Prešernova, in sicer enega, ki je na velikem zvonu pri Sv. Joštu nad Kranjem, drugega pa, ki stoji na nadgrobnem kamnu Marije Simonettijeve.

L. 1882. je v »Ljubljanskem Zvonu« pod naslovom »Prilogi k Prešernovemu životopisu« (str. 49. do 53. in 110.—113.) priobčil dva lista, ki ju je Prešeren pisal Čelakovskemu in proti koncu istega leta (dne 3. decembra) je v »Literarnem in zabavnem klubu ljubljanskem« predaval o Prešernu in Čelakovskem. Drugi letnik »Zvona« je prinesel pod naslovom »Langus in Preširen« (str. 567.—570.) še dva članka: prvega je spisal dr. Fr. Kos. ki opisuje neko Langusovo sliko, na kateri stoje nekateri še ne objavljeni verzi Prešernovi, drugi pa je Levčev. V tem razlaga Levec Prešernov sonet »Mars'kteri romar gre v Rim, v Kompostelje«, ki ga je med vsemi Prešernovimi soneti najtežje umeti. Izhajajoč od krive razlage, ki jo je o tem sonetu podal hrvatski pisatelj profesor dr. Fran I. Celestin v Zagrebu v svoji knjigi France Prešeren (1882.), dokazuje iz akrostiha tega soneta, da ga je Prešeren zložil Matevžu Langusu in da je glavna misel v njem ta-le: »Marsikateri Romar roma v Rim; gre v Kompostelje (Santiago de Compostella = »Svetega Jakopa v beli Galiciji« na Španskem pozna tudi narodna pesem slovenska); napoti se k svetemu Antonu v Padovi; Trsat, sv. Lušarje ali Marijino Celje obiše vsaj jedenkrat v svojem življenju. — Zakaj? Zato, ker želi v p o d o b a h gledati rajskega življenja veselje.

Ni istinito rajsko življenje, ni istinita nebeška glorijska, katero romar gleda v oltarjih imenitnih teh božjih potij. Kaj še! Niti zarja onstranske glorijske ne blesti se z njih, niti senca te zarje nebeške ne sije mu v oči, ampak sveti mu z oltarjev samo »sled sence zarje unstranske glorijske«. A že samo ta sled, katerega daje senca, izvirajoča od krasne zarje nebeške glorijske, ohladi pobožnemu romarju želje verne ljubezni.

Jednako godi se tudi našemu pesniku. Prijatelj Langus slika portrét — Preširnoveljubice, Primčeve Julije. In kakor pobožnega romarja v Rim, Kompostelje, Padovo, na Trsat, na sv. Lušarje ali v Marijino Celje, tako pesnika Preširna vsak dan »ukáz želj« vleče v Langusovo domovanje, da tam gleda krasno podobo slikane device; pesnik ne vidi pri Langusu prave istinite podobe ljubljene Julije, ampak vidi samo »senco« njene nebeške lepote, »goljufne sanje«, v katerih je komaj sled resnice. A vendar obiskuje dragega prijatelja, vendar se vtplja v divno sliko drage mu Julije, katera je v životu tako krasna, tako nebeško lepa, da čopič niti najslavnejšega slikarja ne more naslikati v resnici take, kakeršna je! In ko tako pri svojem prijatelji gleda samo »sled sence zarje Julijine lepote«, tedaj mu »obupa pušice« manj more otožno srce, tedaj je uram njegovim »krajši tek« in prsim njegovim milejše zdihovalje«. Kakor pobožni romar na imenitni božji poti, tako pesnik pri Langusu, slikajočem Primčevo Julijo, išče hladila svoji verni ljubezni!

Zapisal sem semkaj celo razlago Levčevo, ker bi morda mogla dobro služiti onemu, ki se peča s Prešernovimi poezijami, zlasti z razlago sonetov in ki tega soneta ne more prav razumeti, če ne dobi pravega ključa do njega, kakor ga je dobil Levec sam od Levstika.

V tretjem letniku »Zvona« (1883, str. 478.) opisuje na kratko Prešernov spomenik na Bledu.

L. 1886. je priobčil v »Zvonu« na str. 314. Prešernovo pismo z l. 1834., pisano nekemu duhovniku, kateremu, se ne da dognati. L. 1888. je nadaljeval priloge k Prešernovemu životopisu. Tu je objavil Prešernovo doktorsko diplomo (str. 301.), dr. Baumgartenovo spričevalo (str. 303.), uradne listine, ki se nanašajo na Prešerna kot praktikanta pri c. kr. komorni prokuraturi (str. 303., 366., 435.), pet pisem, ki jih je Prešeren pisal svojemu prijatelju M. Čopu l. 1832. iz Celovca, kamor je bil šel delat odvetniško in sodnijsko preizkušnjo (str. 567.), in naposled Prešernov rodovnik (str. 692.). V X. letniku (1890.) je Levec nadaljeval svoje priloge k Prešernovemu životopisu; priobčil je: Prešeren priseže za civilnega in kriminalnega sodnika (str. 175.) in Prešeren prosi odvetniškega mesta v Postojni in Kranju (str. 176.). Istega leta je imel slavnostno predavanje ob Prešernovi stoletnici, in sicer dne 2. decembra v Narodnem domu in dne 4. decembra v deželnem gledališču v Ljubljani. To predavanje, ki javlja Levčevo globoko spoštovanje in občudovanje Prešernove muze, je objavil v VII. zvezku »Knezove knjižnice« na str. 214.—218. Precej v začetku svojega predavanja je označil Prešernove zasluge tako-le: »Koga naj časti, koga naj slavi naš narod, ako ne tistega moža, ki mu je zapustil neizčrpni zaklad neumrjočih poezij, in ki ga je določila milost božja, da je ustvaril slovensko pesništvo, položil neomajni temelj

naši posvetni lepi književnosti ter zanesel slavo slovenskega imena preko mej svoje domovine!« — Svoje predavanje pa je veličastno završil, rekoč: »Ponosno smemo reči, da je tudi naš Prešeren eden tistih izvoljenih organov, po katerih se na zemlji razodeva rajska lepota, nebeška poezija. Ko bi se sklicali narodi pred božji stol, naj se izkažejo, kako so gospodarili z izročeniimi talenti, kako se je vsak udeležil vesoljne človeške omike; smel bi se mali slovenski narod brez strahu pokazati med drugimi z drobnimi bukvicami, ki se jim pravi »Prešernove poezije«. —

Tako je spoštoval, cenil in ljubil Prešerna naš Levec!

Spoštoval in cenil pa je sploh vse može, ki so delovali na polju slovenske književnosti ali publicistike in kulture, ali jo gmotno podpirali. Zato je spisal ob njih smrti marsikateri daljši ali krajši nekrolog, ob njih spominskih slavnostih marsikateri spominski list, sicer pa je, kakor smo že videli, sploh rad objavljaj životopise vrljih in dičnih slovenskih mož ali je o njih predaval.

Zasluzni može, ki jim je Levec spisal ob njih smrti nekrolog ali životopis ter ga objavil v »Ljubljanskem Zvonu«, so ti-le: pesnik Fran Svetličič (1881, str. 255.) in Vojteh Ulbrich (1881, str. 640.); korektor Narodne tiskarne Fran Hlavka (1882, str. 369.) in hrvaški akademik, profesor in jezikoslovec Giuro Daničič (1882, str. 770.); zadnji pesnik »Kranjske Čebelice« dr. Jernej Levičnik (1883, str. 401.), dr. Štefan Kočever, najplemenitejši rodoljub, kakor ga imenuje Levec (1883, str. 253.), deželni šolski nadzornik v Zadru Ivan Šolar (1883, str. 253. in 272.), duhovnik in pesnik Josip Hašnik (1883, str. 267.), hrvaški pisatelj dr. Kaznačič (1883, str. 275.), profesor in pisatelj Ivan Macun (1883, stran 729.) in duhovnik ter pesnik Josip Novak (1883, stran 801.); pesnik Jovan Vesel Koseski (1884, str. 251.), pisatelj Janez Božič, ki je med drugim prvi vzorno prevedel Platonovega Kritona in Apologijo ter prevod objavil v Janežičevem »Cvetju« (1883, str. 445.) in ljubljanski škof dr. Janez Zlatoust Pogačar (nekrolog v obliki mrtvaškega lista 1884, str. 128.); Karl Rudež, graščak na Gracarjevem Turnu in v Ribnici ter slovenski rodoljub in mecen (1885, str. 121.—123.); pesnik in pisatelj duhovnik Leopold Gorenjec Podgoriški ali Podgoričan (1886, str. 187.), »ki je poleg Jurčiča jako izdatno pomnožil pripovedno literaturo slovensko«; Avgust Dimitz, znani pisatelj kranjske zgodovine (1887, str. 58.), Viktor Dolenec, pisatelj, rodoljub in urednik »Edinosti« v Trstu (1887, str. 505.), Fran Levstik (1887, str. 763.); pisatelj in znani govornik na raznih slovenskih taborih dr. Valentin Zarnik (1888, str. 305.—308.), pisatelj in urednik tržaške »Edinosti« Lovro Žvab (1888, str. 573.), pisatelj, profesor na ljubljanski realki in odbornik »Maticе Slovenske« Anton Raič (1888, str. 635.), pesnik nabožnih pesmi, nabiratelj narodnega blaga, vzoren duhovnik in rodoljub Jakob Volčič (1888, str. 763.), mladi pesnik in satirik, notarski kandidat Janko Gruden (1888, str. 766.); češki učenjak in pisatelj Josip Jireček (1889, str. 63.); varuh deželnega muzeja kranjskega, pisatelj in pesnik Karl Deschmann, ki je tudi močno vplival na takratne gimnazijce Trdino, Levstika, Tuška in Erjavca (1889, str. 254.), »urednik slovenskemu izdavanju državnega zakonika, stvaritelj pravnškega jezika« Matej Cigale (1889, str. 307.);

vladni svetovalec in gospodarsko-upravni poročevalec v šolskih stvareh ter prijatelj Levstikov Janez Hozhevar (1889, str. 379.), čigar neumornemu delovanju ima Kranjska zahvaliti ves razvoj svojega šolstva tiste dobe; župnijski upravitelj in pisatelj Ivan Belec (1889, str. 447.); domoljub in profesor Jernej Francelj (1889, str. 448.); znani starinoslovec in zgodovinski pisatelj Davorin Trstenjak, župnik starotrški (1890, str. 166. do 174.¹), o katerem piše Levec značilne besede: »Ljubezzen, goreča ljubezzen do preprostega naroda in sveta ljubezzen do znanosti je ves čas njegovega življenja vodila našega Trstenjaka, da je v veselih in žalostnih urah neprestano delal, učil, pisal, navduševal, žrtvoval in trudil se, akoravno je vedel, da mu tako neznamen narod, kakor je naš, njegovega dela in truda nikdar ne bode povrnil.« Jernej Križaj-Severjev (1889, str. 508.), istrski župnik in slovenski pisatelj, ki je tudi priobčil nekoliko lepih nežnočutnih pesemc; Janko Kersnik (1897, str. 535.—545.), o katerem Levec toži, da ga »je neusmiljena tragika z vso svojo neizogibno in brezobzirno silo v hladno zemljo položila.«

Tudi v »Slovenski Narod« je pošiljal nekrologe o imenitnih možeh slovenskih, tako o znanem rodoljubu Petru Kozlerju (1879, št. 92.—94.), o profesorju in pisatelju slovečih orisov iz narave Josipu Ogrincu (1879), o prijatelju Josipu Jurčiču (1881, št. 101.—104.) in še o drugih.

Še en nekrolog moram tu posebe navesti, ki ga je Levec objavil v Letopisu »Slovenske Matice« za leto 1894. Leta 1893. je umrl velezaslužni predsednik tega znanstvenega zavoda Josip Marn. Na prvem mestu imenovanega Letopisa stoji nekrolog, ki ga je Levec spisal temu odličnemu možu. V njem riše v kratkih potezah Marnovo književno delovanje, zlasti govori o njegovem slovečem »Jezičniku«. V nadgrobnem govoru, ki ga je Levec imel pri Sv. Krištofu in ki je priobčen v nekrologu, ga je slavil kot iskrenega kristjana, vzornega duhovnika, učiteljem predragega tovariša, svetla zglede neumorne delavnosti skrbnega učenika, marljivega kakor čebela in delavnega kakor mravlja, temeljitega učenjaka, ki nam je v neminljivih spisih opisal »očetov naših imenitna dela«.

Najvažnejši Levčevi životopisi oziroma razprave o pesnikih in pisateljih so razen že omenjenih še naslednje:

V »Koledarju Družbe sv. Mohorja« za leto 1876. je priobčil razpravo o škofu in pisatelju Matevžu Ravnikarju, za leto 1877. pa o Matiji Čopu.

V »Slovenskem Narodu« z leta 1878., št. 265. in 266., je ob sedemdesetletnici Bleiweisovi objavil listek o njegovem književnem delovanju; pozneje pa mu je napisal obširnejši in natančnejši životopis v »Slovenskih Večernicah« za leto 1880., str. 3.—23.

V »Ljubljanskem Zvonu« (1882, str. 312.—315. in 436.—442.) je podal pod naslovom »Zlata knjiga« kratek obris vnanjega življenja pesnika Gregorčiča in naslikal tudi njegovo notranje življenje ter označil visoko vrednost njegovih poezij. Na str. 436. še poleg tega opozarja na čudne slučajnosti v razvoju slovenskega pesništva, rekoč: »Odkar nam je za Vodnikom v tri-

¹ Ta članek je bil priobčen v »Slovenskem Narodu« l. 1878., št. 258. in 259., ter v »Ljubljanskem Zvonu« objavljen mutatis mutandis ob Trstenjakovi smrti.

desetih letih tekočega stoletja »Kranjska Čbelica« po obliki in vsebini presnovala pesništvo slovensko, poslala so dobrotna nebesa Slovencem v vsakem desetletji velikega pesnika, ki je s svojimi neumrjočimi pesnimi korenito označil razvoj našega pesništva ter vrhu tega zaznamoval lepi napredek vsega književnega, vsega kulturnega življenja slovenskega: četrto desetletje nam je rodilo Prešerna, peto Levstika, šesto Jenka, sedmo Stritarja in zdaj na meji osmega in devetega veselimo se Gregorčiča.« — Takih duhovitih opazk je vse polno v Levčevih razpravah.

Pri Gregorčiču občuduje čudovito dikcijo ter polne verz, ki pretresajo srca, doneče stike, ki »polneč uho objemajo vse tvoje čuvstvo« (str. 312.). Imenuje ga slovenskega genija, ki, dasi že klasično dovršen, nikakor še ni dospel do svojega umetniškega vrhunca.

Tako je tudi ocenil poezije pesnika Pagliaruzzi-Krilana (»Ljubljanski Zvon« 1887, str. 314.—316.), ki jih je uredil in izdal po pesnikovi prerani smrti deželni šolski nadzornik Anton vitez Klodič-Sabladoski v Gorici leta 1887. Pagliaruzzi je bil »v resnici Dei gratia pesnik«. Levec toži o veliki izgubi, ki je zadela slovenski narod z njegovo smrtjo, ter pravi »kako ljubezniv, zdrav in resničen pesnik je Krilan! Pesem mu izvira globoko iz srca, zato pa seza globoko v srce. Resnično lepa knjiga so njegove »Poezije«, kakor je bila lepa duša, ki jih je porodila.«

Letnik 1888. »Ljubljanskega Zvona« prinaša na str. 370.—374. razpravo »Jos. Cimpermanove ‚Pesmi‘«. Tu Levec poudarja, da je Cimpermanova lirika elegična, refleksivna, da je pesnik premišljevanja, čigar življenska pot je bila posuta s trnjem, ter hvali zgledno tehniko, lepo dikcijo in polnozveneče stike. Ni hotel oceniti njegovih poezij, ampak le opozoriti na knjigo, »ki nam v prelepem torilu podaje venec prekrasnih slovenskih poezij« (str. 374.).

V »Ljubljanskem Zvonu« z leta 1882. proslavlja povodom sedemdesetletnice, ki so jo obhajali l. 1878., Andreja Einspielerja ter ga imenuje pravega ustanovnika, duhovnega očo in bistrega vodnika nedosežni »Družbi sv. Mohorja«.

V »Knezovi knjižnici«, ki jo je nekoliko časa urejeval Levec in jo je izdajala »Matica Slovenska«, je priobčil razen že navedenega slavnostnega predavanja o Prešernu, kratek životopis ustanovnika te knjižnice Antona Kneza (I. zvezek) in obširnejši životopis Matije Valjavca (II. zvezek, 1895, str. 163.—210.), ki ga imenuje prvega znanstvenega raziskovalca našega kajkavskega narečja in pisatelja ter zlagatelja najlepših slovenskih legend. Kako točno in izrazito Levec ume slikati svojstva pisateljev in pesnikov, da dobivamo popolne slike o njih in njihovih delih, sem že poudarjal; zlasti nam to pričajo Levčeve besede o Valjavčevi lirski poeziji (str. 190.): »Njegove lirske pesmi kažejo neko otroško veselje do lepe prirode, pravo usmiljenost do trpinčenih živali, zlasti do ljubeznivih ptic, resnično pobožnost in pravo domoljubje, zlasti hrepenje po oddaljenih gorenjski domovini.« Ako pa Levec piše o Valjavcu (str. 210.): »Človek ne ve, čemu bi se bolj čudil, ali mnogostranski učenj delavnosti Valjavčevi, ali njegovi neumorni pridnosti; zakaj pomisliti nam je, da je do malega vsa svoja učena dela spisal poleg svojega naporenega učiteljevanja,« moram reči,

da veljajo te besede prav tako v polni meri o Levcu samem.

Razen o Prešernu je Levec predaval ali govoril tudi o drugih odličnih možeh slovenskih. Tako je predaval dne 18. marca 1886. l. pri Jurčičevem večeru o Jurčiču ter to predavanje priobčil v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1888. (str. 418.—429.) pod naslovom »Spomini o Josipu Jurčiču«. Tu je podal nekoliko prezanimivih črtic iz življenja našega vrlega romanopisca. Posebno zanimivo je, kar pripoveduje o Jurčičevem razmerju proti Levstiku. Tako izvemo, kako je Levstik često grajal Jurčiča kot urednika »Slovenskega Naroda« zaradi njegove slovenščine in napak, ki jih je iztikal v tem listu.

Proti koncu svojega »branja« omenja Jurčičev blagi, odkritosrčni, do skrajne meje požrtvovalni značaj. »Kot sin, brat in prijatelj je bil Jurčič vzoren človek.«

Zanimivo pa je tudi, kako je Levec s svojim razvitim estetičnim čuvstvom vplival na sodobne pisatelje. Kakor nam pripoveduje v omenjenih »Spominih«, je on nagnil Jurčiča, da je dal Tužomeru običajno obliko peterostopnih jambov. Jurčič je bil spisal nekoliko nastopov, ki jih je pokazal Levcu, v manj običajnih in slovenskemu jeziku manj prikladnih trohajih. Bilo je to že leta 1870. Toda Levec mu je pričel dokazovati, »da trohaji nikakor ne prija dramatskim spisom v našem jeziku, zlasti v tragedijah ne, da je ta verz za jezik naš premalo gibčen, da je prejednostaven, tok govora prepočasen, dikcija brez vznosa. Nasvetujem mu peterostopni jambiški verz namesto peterostopnega trohaja. Jurčič mi je po daljšem razmišljanju pritegnil, da imam pravo; toda priznal mi je, da mu jambus dela preveč preglavice« (str. 427.). Kljub temu je uvaževal Levčev nasvet, toda dovršil je Tužomera v jambih šele l. 1878.

Dne 3. julija l. 1886. je Levec imel povodom tristoletne spomenice Trubarjeve smrti slavnostni govor o življenju in delovanju tega ustanovnika slovenskega slovstva ter ocenil njegove dotične zasluge.

Eno leto pozneje je predaval dne 14. aprila v ljubljanski čitalnici v prid Erjavčevi ustanovi o življenju in književnem delovanju Frana Erjavca. To temeljito predavanje je objavil v »Zvonu« l. 1887., str. 413.—425. Pozneje ga je še razširil in ga dodal za uvod »Izbranim spisom« Erjavčevim, ki jih je izdala »Matica Slovenska«. Kako je Levec čislal Erjavca in njega plemenito srce ter čisto pisavo, ki jo sme čitati mladina, kateri so bili kakor nalašč pisani Erjavčevi spisi, je razvidno iz teh-le besed v Erjavčevem životopisu (»Ljubljanski Zvon«, 1887, str. 425.): »Poročilo moje o književnem delovanju Erjavčevem bilo bi jako nedostavno, ako bi izrecno ne poudaril, kako čisto je bilo njegovo pero. Nikoli ni zapisal nobene besede, ob katero bi se mogel kdo spotikati v moralnem ali etičnem oziru. Njegovi čisti spisi so lep odsev njegove plemenite duše.«

Zopet prihodnje leto je Levec bral o Franu Levstiku, in sicer dne 25. sušca 1888. leta v ljubljanski čitalnici v prid Levstikovemu nadgrobnemu spomeniku. To berilo je priobčil v »Ljubljanskem Zvonu« z leta 1891. na str. 3.—21.

V tem listu je Levec še marsikaj priobčil, kar pojasnjuje to ali ono točko slovenske književnosti. Tako pripoveduje, kako ga je nekoč župnik Virk, čigar pesem

»Slovensko dekle« je zaslovela po vsem slovenskem svetu ter celo ponarodela, ljubeznivo sprejel na svojem domu ter mu v kratkem opisal svoje preprosto življenje in delovanje. (»Lj. Zv.« 1882, str. 13.—18.: »Dve uri pri slovenskem pesniku«.)

V »spominskem listu dr. Tomana« je objavil še natisnjeno pesemco, ki jo je dr. Toman leta 1861. na Bledu vpisal neki deklici, poznejši ženi dr. Alfonza Mošeta, v molitvenik. (»Ljublj. Zvon«, 1882, str. 377.)

V istem letniku pozdravlja na str. 429. novo krestomatijo staroslovensko, ki jo je izdal V. Jagič z naslovom »Specimina linguae palaeoslovenicae« ter podaja njeno vsebino.

Zgodovinski pisatelj Theodor Elze, evangelijski pastor v Benetkah, je leta 1882. izdal obširno monografijo o Pavlu Wienerju, ljubljanskem kanoniku in prvem evangelijskem škofu v Sedmograškem ter somišljeniku in prijatelju Trubarjevem. Vsebinsko te monografije je Levec posnel in priobčil v »Ljubljanskem Zvonu«, 1883, str. 73.—77.

V letniku 1887., str. 188., je dokazal, kako hudo se je urezal tisti dopisnik, ki je v »Tagesposti« z leta 1886., pišoč o slovenskem slovstvu, kot slovenske pisatelje naštel nekega Cingermajerja, Linškerja in Liško, ki so v resnici bila le izmišljena imena treh članov literarno-zabavnega kluba v Kranju.

Leta 1888. je v »Ljubljanskem Zvonu« na str. 382. do 384. priobčil Levstikovo literarno ostalino.

Letnik leta 1889. vsebuje na str. 380. pod naslovom »Levstik in Hozhevar« kratek spis, kjer Levec opozarja na nadgrobni napis, ki ga je napravil Levstik očetu svojega prijatelja Hozhevarja, umrlemu l. 1875. in pokopanemu na velikolaškem pokopališču.

O Vodnikovih pesmih »Prega« in »Mirov god« je dokazal, da sta pisani leta 1814. in ne leta 1821., kakor se je po zmoti mislilo in pisalo. (»Ljubljanski Zvon«, 1885, str. 418.—424. in 508.)

Iz arhiva »Matice Slovenske« je v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1889. na str. 393.—418. objavil listine in pisma iz Vodnikovega življenja, med katerimi je več zanimivih Vodniku poslanih in nekaj Vodnikovih pisem. V tem letniku tudi naznanja tretjo, na novo prirejeno izdajo Janežičevega slovensko-nemškega slovarja, ga hvali ter nekoliko ocenjuje (str. 700.). Nadalje hvali v spisu, naslovljenem »Vijolice. Pesmi za mladost. Zložila Lujiza Pesjakova«, v istem »Zvonu« na str. 571. do 573. te nežne poezije, govoreč o njih obliki in vsebini, ki je kakor nalašč ustvarjena za nežno mladino slovensko.

Pod naslovom »Kje so moje rožice? ...« dokazuje v »Zvonu« leta 1891. na str. 116.—119., da Orožnova občica znana in že ponarodela pesem »Vse mine« ima za podstavo nemški izvornik, pesem nemškega pesnika Jacobija »Sagt, wo sind die Veilchen hin?« Prav tako je dokazal v V. zvezku »Knezove knjižnice«, str. 161. do 181., da je znanega Strelovega »Popotnika« popravil pesnik Blaž Potočnik, in sicer tako, »da bi se skoraj po pravici Potočnik smel imenovati njega zlagatelj«; da je Strel za svojo pesem imel nemško podlago, namreč Schubertovo pesem »Der Wanderer«, ki jo je Schubert preuredil po pesmi Jurija Filipa Schmidta »Des Fremdling's Abendlied« (ki pa jo je Strel tudi poznal, zato njegov naslov: »Popotnik na ptujem«); da je Strelovo besedilo še dosti samostojno in da je znani napev te pesmi normanski.

V istem zvezku omenjene »Knjižnice« je priobčil razpravo »Ob stoletnici Janeza Vesela Koseskega« (na str. 191.—209.).

Že geslo iz Schillerjevega »Wallensteina«: »Von der Parteien Gunst und Haß verwirrt, schwankt sein Charakterbild in der Geschichte« priča, da Levec ni spadal med tiste, ki so Koseskega čisto zavrgli. Kritično, toda pravično sodi pesnika in mu ne odreka vrlin in zaslug za razvoj slovenskega pesništva. Svojo razpravo sklene z mislijo, da bodimo »hvaležni nebesom, da so nam poslala pesnika, čigar ime je in ostane z zlatimi črkami zapisano v zgodovini naše književnosti.«

Ta spis priporočam obsojevalcem pesnika Koseskega v nujno uvaževanje.

V IV. zvezku iste knjižnice pripoveduje v obsežnem spisu »Prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov v Ljubljano« na str. 160.—191. zgodovino tega prenosa, pri katerem je imel sam važno vlogo; saj je on sprožil v odborovi seji »Matice Slovenske« dne 24. oktobra l. 1885. misel, da bi Slovenci dali prenesti neumrjoče ostanke slavnega Kopitarja v Ljubljano, in saj je bil on sam načelnik dotičnega odseka. Nadalje popisuje dotične slavnosti, ki so se vršile pri prenosu na Dunaju in v Ljubljani, ter objavlja nagrobni govor, ki ga je imel sam zunaj pri Sv. Krištofu.

Prav zanimiva in temeljita je tudi Levčeva razprava »Die Sprache in Trubers Matthäus«, priobčena v izveščju ljubljanske realke z leta 1878. Kdor se hoče dobro poučiti o posebnostih Trubarjevega narečja, sezi po tem izveščju! S Trubarjem se je Levec tudi pečal v spisu »Martin Luter v slovenski narodni pravljici«, ki ga je kot listek objavil v »Slovenskem Narodu« z leta 1874., št. 26. Da je imel ob tristoletnici Trubarjeve smrti slavnostni govor, sem že omenil.

Tudi za narodno blago je Levcu bilo mar. Tako je v letniku »Ljubljanskega Zvona« z leta 1883. na str. 771.—773. priobčil tri drobtinice o »Volkodlaku«, nabrane v počitnicah v ribniškem okraju na Kranjskem, »v dokaz, kako živ je še v našem narodu spomin o volkodlaku«.

Leta 1886. je objavil (»Ljubljanski Zvon«, str. 315.) Za govor kačjega pika, ki ga je pod naslovom »Schlangenbeschwörung« zapisal s svojo roko ribniški graščak Jožef Rudež († 1846) na listič, katerega je Levec našel v graščinski knjižnici.

Med raznimi spisi ter razpravami, ki o njih vseh ne morem govoriti, nas pa še posebno zanimata dva, ker sta vznemirjala in razburjala Levčevo sicer mirno literarno življenje: »Pravda o slovenskem šestomeru« in »Slovenski Pravopis«.

Levec se sicer ni rad spuščal v polemiko, rajši je pozitivno delal, ko kritiziral, zato pa še čudimo, da je vendar spisal precej bojeviti, oster in brezobziren polemičen spis, ki celo dramatski učinkuje, z naslovom »Pravda o slovenskem šestomeru. Odgovor mariborskemu šestomerniku Janku Pajku«. To je prišlo takole.

Levec se je dalje časa bavil s Koseskega pesnitvami, zlasti je natančno preiskoval njegove šestomere, ker ga je zanimalo izvedeti, v koliko se ujemajo z jezikovnimi in metriškimi načeli o šestomeru sploh in z načeli o njem v modernih književnostih, zlasti v slovensčini posebe. Stritar je bil namreč za šestomer določil posebna pravila, katerim je Levec pritrjeval, in

bi bil rad vedel, ali se je Koseski v svojih šestomerih držal kakega pravila, ali ne. V svoji študiji o šestomeru pesnika Koseskega, ki jo je kot Stritarjev sotrudnik objavil v II. letniku »Dunajskega Zvona« (str. 23. in 363.), je razložil, da so Koseskega šestomeri slovenskemu jeziku prikladni, ker se ravna po določenih, iz svojstva slovenščine zajetih pravilih.

Zaradi te razprave je profesor Pajk, takratni urednik »Zore«, v V. letniku svojega lista (str. 24. in 390.) hudo prijel Levca v »napuhnenem spisu«, kakor ga Levstik imenuje, »Levec in heksameter«. Levec je odgovoril z gorenjo polemično razpravo, ki je Levstiku »neizrečeno dobro dela«. (V. zvezek »Zbranih spisov« Levstikovih, str. 265.)

Že gaslo, ki si ga je Levec izbral iz Lessinga: »Abschreckend und positiv gegen den Stümper; höh'nisch gegen den Prahler und so bitter als möglich gegen den Kabalenmacher«, nam priča, v kakšnem duhu in slogu je pisana ta polemična brošurica, ki jo je bila natisnila »Narodna tiskarna«. Iz te obrambe zaslužita posebno priznanje tretje in četrto poglavje: v onem razlaga Levec zakone staroklasičnega, v tem-le osebno pravila in zgodovino slovenskega šestomera.

Stritarjev »Zvon« z leta 1877. priporoča na str. 48. Levčevo knjižico ter pravi: »Ako bi koga tudi ne veselil osebni prepričanje gospoda Levca z gospodom Pajkom, bral bode vendar to knjižico s pridom: v nji se nahaja korenita razprava o slovenskem šestomeru; lahko se reče, da je ta pravda končana.« Stritar še pristavi, da mu je Levec rekel, da bode njegov odgovor Pajku oster, »sapozaporen«.

Da pa je Levec tako brezobzirno in reči moram, preosorno odgovoril Pajku, je deti na rovaš Levstika, ki se je, kakor znano, odlikoval z neprijetno brezobzirnostjo. To nam Levec sam razodeva v pripomnji k Levstikovemu spisu o tej pravdi, objavljeni v V. zvezku »Zbranih spisov« na str. 265.—275., kjer piše: »Knjižica tega imena je nekako skupno delo moje in Levstikovo; kar je stvarnega v nji, prišlo je izpod mojega peresa, mnogo osebnih napadov na prof. J. Pajka mi je pa Levstik takorekoč narekoval v pero ali pa jih je vtaknil v moj rokopis, ko ga je pregledal pred natisom.« Toda kako miroljubnega značaja je bil Levec in koliko čuvstvo za resnico in pravico ga je navdajalo posebno v slovstvenem in kritičnem oziru, nam pojasnjujejo končne besede te pripomnje: »G. prof. Janko Pajk me je takrat — ne vem, zakaj — res ostro zgrabil, zgrabil tako, kakor dotlej v Slovincih ni bilo navadno; a jaz sem mu v svoji razburjenosti odgovoril še ostreje ter mu tako povrnil nemilo za nedrago. Če sem mu s svojim spisom storil kaj krivice, prosim ga tukaj javno odpuščanja.«

Rad bi vedel, koliko slovenskih kritikov bi ravnalo tako, kakor tukaj Levec!

Treba je bilo to zadevo natančneje razjasniti, da ta polemični spis Levčev ne bi otemnil lepote njegovega značaja.

Posledica petindvajsetletnega učiteljevanja je bil Levčev toliko napadeni, pa tudi mnogo hvaljeni »Slovenski Pravopis«. Ne bom tu na široko razpravljaj zgodovine tega pravopisa, ki je povzročil pisatelju marsikatero bridko uro.

Že leta 1889. je tožil v svojem »Zvonu«, govoreč o šolski slovnici slovenski (str. 380.), da »bridko čuti

veliko zmešnjavo v pravopisji, nepravilnost v slovniških oblikah, zmeden besedni red in nedoslednost v vsem pisanju,« kdor uči v šoli ali pregleduje razne, zlasti šolske knjige. Tukaj nasvetuje, naj bi c. kr. dež. šolski svet kranjski sklical na posvèt nekoliko učiteljev slovenskega jezika ter dal po njih določiti vse preporne stvari v naši pisavi.

Leta 1895. mu je c. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk naročilo potom osrednjega ravnateljstva c. kr. šolskoknjiznih zalog na Dunaju, »naj sestavi na podlagi Pletersnikovega slovarja za naše šole slovenski pravopis, ki naj bi obsegal potrebna pravopisna pravila in pravopisni slovar, poleg tega pa tudi kratko, jasno, občeumevno in končnoveljavno določil tiste mnogovrstne oblike iz slovenskega oblikoslovja, ki se pišejo doslej ali očitno napačno ali pa pravilno, toda na razne načine.« (»Ljublj. Zvon«, 1898, str. 276.)

Levec se je sicer v začetku obotavljaj, a naposled je vendar prevzel to jako nujno in potrebno, seveda tudi odgovorno delo ter spisal pravopis po prej omenjenih načelih.

Knjigo je razdelil v pravila in slovar. Pravila obsegajo šestero poglavij o slovniških ter pravopisnih naukih. Prvo poglavje vsebuje najvažnejše nauke iz glasoslovja ter pojasnjuje, ali naj se piše n. pr. težko ali težko, premekniti ali premakniti, smoter ali zmoter, vztrajen ali vstrajen itd. — V drugem poglavju določuje tiste besedne oblike, ki se doslej pišejo očitno napačno: gospej (dajalnik), namesto gospe, čegav, namesto čigav, Tolstoja, namesto Tolstega itd., ali tiste, ki se sicer pišejo pravilno, toda na razne načine: na travniku, pa pri kraji, na visokej ali visoki gori itd. Sem je tudi uvrstil nekaj sintaktičnih stvari. — Tretje poglavje prinaša nekatere besede, ki jih pišemo v novejšem času napačno, kakor: božij, slovensk, prejšni, mestjan, namesto: božji, slovenski, prejšnji, meščan itd., potem pa sledi jako važni odstavek o pisavi domačih in tujih osebnih in krajnih imen. — V četrtem poglavju razpravlja o besednem reku po razpravi p. Stanislava Škrabca v »Cvetju iz vrtov sv. Frančiška« (XIV., št. 1., 2., 4., 5.), kakor se je Levec sploh po možnosti ravnal po znamenitih opazkah našega imenitnega jezikoslovca na platnicah imenovanega »Cvetja«. Peto poglavje govori o velikih začetnicah, o pisavi sestavljenih besed, o delitvi besed na zloge, o znamenju posameznih besed in šesto, ki je obdelano korenito, o ločilih. Pravila o ločilih je zajel iz odlične knjige »Hrvatski pravopis«, ki jo je za hrvatske šole spisal dr. I. Broz. Levec je iskal za svojo knjigo sveta tudi v Miklosičevi, Metelkovi, Šumanovi, Janežič-Sketovi slovnici, dalje v Štrekljevih in Oblakovih jezikoslovnih razpravah. Zgledi so vzeti malone vsi iz raznih slovenskih šolskih knjig.

Vidimo torej, kako razumno in premišljeno, kako natančno in oprezno je postopal, kako se je trudil, da bi napisal knjigo, ki bi ustrezala svojemu namenu.

Ne bom se spuščal v preiskovanje in navajanje prepornih točk, o katerih se je vnela »črkarška pravda«, ki je dalje časa vznemirjala literarne duhove; tu hočem le posebe omeniti, da k učenjakom, ki so po hvalno priznavali Levčeve zasluge o slovenskem pravopisu, spada v prvi vrsti že umrli vseučilišni profesor dr. Štrekelj, ki je spisal tudi uradno oceno »Slovenskega pravopisa«.

Dasi Levčev pravopis zaradi brezmerne agitacije ni našel milosti na pristojnem mestu in tudi ni bil uradno aprobiran, pa je vendar našel pristop v srednješolske knjižnice in urade ter prišel v roke marsikateremu ljudsko- in srednješolskemu učitelju in marsikdo se je pričel po njem ravnati, sicer ne »de iure«, pa »via facti«.

Leta 1913. je bil »Slovenski Pravopis« do male zaloge razprodan. Zato se je osrednje ravnateljstvo c. kr. založništva šolskih knjig na Dunaju obrnilo na c. kr. deželni šolski svet kranjski zaradi nove izdaje, ki bi pa morala biti tako urejena, da bi se moglo računati na splošno odobrenje in uvedbo. Priporočalo je dvojno rešitev tega vprašanja: ali »da prevzame zaslužni pisatelj, deželni šolski nadzornik Levec, sam preprosto in revizijo svoje knjige, in sicer na podstavi ocene, ki jo je izjavil vseučilišni profesor dr. Karel Štrekelj, ali da prevzame novo sestavo knjige pod predsedstvom Levčevim posebna komisija.«

Levec se je nato odločil, da čisto predela »Slovenski pravopis« sam in da predloži novo delo posebnemu odboru v odobrenje. Toda zaradi svoje boleznj ni mogel več izvršiti tega načrta, in stvar, tako nujna in toli potrebna, je zopet zaspala. Toda kdo naj se loti tega prevažnega dela? Saj se vsakdo boji brezuspešnega delovanja, dobro vedoč, da kakor Levcu, tudi njemu »črkarski vihar« mogočnih literatov slovenskih lahko podere trudapolno zgradbo slovenskega pravopisa. Bog živi kritiko! —

Dasi je Levec bil tudi profesor zgodovine in zemljepisja, se je vendar znanstveno manj pečal s tema dvema predmetoma in zato ni pisal čisto zgodovinskih razprav razen dveh.

Znan je njegov spis, ki ga je priobčil v izvestju ljubljanske realke z leta 1891. »Die Einfälle der Türken in Krain und Istrien bis zum Tode Friedrichs III.«, ki je jako vestno, natančno in zanimivo delo, katero je sodobna kritika priznala prav pohvalno. V tem spisu Levec zlasti prav živo in po virih resnično slika, koliko so morali naši predniki trpeti v tistih hudih in težkih časih.

Za veliko, znanstveno kulturno-zgodovinsko delo »Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«, ki je izhajalo pod pokroviteljstvom blagega prestolonaslednika cesarjeviča Rudolfa, je Levec pisal razpravo »Zur Geschichte Krains« ter v njej podal pregled kranjske zgodovine s posebnim ozirom na kulturne razmere Slovencev.

V vseh svojih spisih se Levec kaže duhovitega in zanimivega pripovedovalca, ostrega misleca, jasnega in točnega opisovalca in upodabljalca, mirnega, razumnega in pravičnega presojevalca, finega poznavalca slovenskih kulturnih in slovstvenih razmer ter mojstra slovenščine, ki jo je imel kakor malokdo v svoji oblasti.

Nobenega Levčevega spisa ne odložiš, da ne bi zadovoljno rekel: »Zopet sem se naučil nečesa novega, zopet sem se razvedril, zopet je našel moj duh novega bodrila.«

Zato je bil Levec po milosti božji poklican za našega literarnega voditelja v zadnjih desetletjih preteklega stoletja.

Vrhu vsega tega si je Levec še iztekel nevenljive zasluge za slovensko književnost z ureditvijo spisov odličnih slovenskih pisateljev in pesnikov: Jurčiča, Levstika, Erjavca in Valjavca.

Leta 1882. je pričel izdajati spise prvega našega romanopisca Jurčiča, ki jih je založil »Odbor za Jurčičev spomenik«. Do leta 1892. je Levec uredil XI zvezkov pripovedne vsebine. Vkljub nizki ceni (vezana knjiga je stala 1 fl. 20 kr.) in okusni obliki pa sta se prva dva zvezka prodajala jako slabo. To dejstvo je Levca prisililo do naslednjih vrstic (»Ljubljanski Zvon«, 1884., str. 375.—374.: Slovensko knjigotrštvo in Jurčičevi zbrani spisi): »V strastnih uvodnih člankih in strankarskih političnih bojih se kliče nenadomestni Jurčič iz groba na pomoč! Častimo ga rajši tam, kjer smo njemu največ hvale dolžni! Z dovršeno izdajo njegovih spisov postavimo temu geniju slovenskemu najlepši spomenik.« Pozneje je šlo podjetje nekoliko bolje izpod rok. XII. zvezka, ki naj bi bil obsegal ostalino, kateri je Levec hotel pridejati obširen in temeljit životopis Jurčiča, ni več uredil; to gradivo je naposled izročil mestnemu magistratu ljubljanskemu.

Levstikovi »Zbrani spisi« so jeli leta 1891. izhajati pri tvrdki »Kleinmayr in Bamberg« v Ljubljani ter so izhajali do leta 1895.; izšli so v peterih zvezkih.

Kake težave je Levcu povzročala pesniška zapuščina Levstikova, nam pripoveduje v »tolmaču« k 1. zvezku poezij. Rokopisi so obsegali nad 20 zvezkov raznih velikosti in poleg tega še več stotin posameznih listov. Vse to je bilo prebirati, razen tega pa določati, kaj se natisni, kaj ne, ker je pesnik ves čas prenarejal in prepisaval svoje spise, tako da je na primer o nekaterih pesmih bilo deset do enajst inačič.

Nadalje je Levstik rabil na podstavi svojih študij zdaj to, zdaj ono obliko, n. pr. kjer, gder, kder, nisem, nejem, nisem, nesem, kateri, kateri, kateri, minulo, minilo, minulo itd. — »Za kažipot pri ravnjanji in uredovanji sem si izvolil Levstikovo pisavo zadnjih let njegovega življenja«, tako piše Levec na str. 294. omenjenega zvezka ter nadaljuje: »Da popolne skladnosti in doslednosti nisem dosegel, to je naravno; zakaj časih sta mera in stik preprečila vsako premembo in popravilo; časih se mi je pa roka ustavljala prečrtati kako besedo ali obliko ter jo namestiti z drugo, ker sem se bal, da bi pesniku ne storil krivice ter ne žalil ljubezni in spoštovanja do njega. — Iskreno želim, da bi bil povsod in vselej pravo pogodil in ravnal v duhu pesnikovem.« Te besede jasno pričajo, kako se je Levec klanjal velikemu duhu našega Levstika, kako ga je čislal in spoštoval in kako vestno je bilo vse njegovo delo.

Neprecenljive vrednosti pa so njegove opazke in pojasnitve marsikatero točko v poedinih zvezkih. Te so priča temeljitega in obsežnega poznavanja slovenske književnosti ter raznih sem idočih razmer in pojavov.

V zadnjem zvezku, v 3. delu proze, je na koncu priobčil obširen in temeljito pisan životopis našega učenege jezikoslovca in pesnika Levstika.

Posebno hvalo moramo vedeti Levcu tudi za ureditev in izdajo »Izbranih spisov« Erjavčevih, ki jih je založila »Matica Slovenska«. Izbral in izdal jih je v dveh delih, izmed katerih prvi obsega povesti, drugi pa Levčev životopis našega prirodopisca, njega potopise in prirodopisne razprave, od katerih so si pridobile zlasti »Mravljja«, »Rak« in »Žaba« zasluženno slavo. S to izdajo je Levec podal slovenski mladini štivo, po katerem rada in vesela sega. Kako Levec hvali čisto pisanje pisatelja Erjavca, to sem že navedel.

Naposled je Levec leta 1900. še uredil poezije Matije Valjavca, ki jih je tudi izdala »Matica Slovenska«, njegov životopis pa je, kakor sem že omenil, prej priobčil (1895). V uvodu k poezijam razlaga, po katerih načelih je uredil Valjavčeve pesmi, govori o njih jeziku in obliki ter ocenjuje Valjavca kot pesnika.

2. Levec kot član in predsednik »Slovenske Matice« in »Muzejskega društva za Kranjsko«.

Kako se je Levec vselej brigal in zanimal za prvo slovensko znanstveno društvo »Slovensko Matico«, pričajo razni članki, objavljeni v »Ljubljanskem Zvonu« od leta 1881. dalje. Tu je naznanjal vsakoletne Matičine knjige, objavljal razne sklepe in namene Matičinega odbora, odobral to in ono, izjavljal svojo nezadovoljnost o tem in onem, svetoval, kako bi bilo Matico preustrojiti itd. Že leta 1882. je stopil v odbor »Slovenske Matice«. S svojim odločnim nastopom, s svojo vneto za dobro stvar, s svojimi pametnimi nasveti si je kmalu pridobil obče spoštovanje. Zato je bil tudi že istega leta izvoljen za drugega podpredsednika. Obenem je prevzel za leto 1883. uredništvo »Letopisa«, ki ga je potem še urejeval za leto 1885., 1886. in 1887. Zakaj je leta 1884. odstopil kot odbornik in drugi podpredsednik ter odložil uredništvo »Letopisa«, mi ni znano. Odbor je vzel v seji dne 12. nov. l. 1884. njegov izstop na znanje in ga je soglasno zahvalil za njegov trud. »Letopis« je urejeval po novih načelih, ki jih je priobčil v predgovoru k prvemu od njega urejenih »Letopisov«. Tam pravi: »Letošnji Letopis Matice Slovenske se razlikuje od Matičinih Letopisov drugih tečajev osobito v tem, da čestiti gospodje matičnjaki v njem ne čitajo ni prevodov niti leposlovnih spisov, ampak da jim podaja samo izvirne znanstvene razprave; kajti podpisani urednik je bil te misli, da knjiga, kakeršna je Letopis Matice Slovenske, prvega književnega zavoda našega, kaže in pričaj omikanemu svetu, koliko morejo pisatelji slovenski svojega izvirnega ustvariti v raznovrstnih strokah človeškega znanja.« Nadalje naj bi »Letopis« nadomeščal slovenski znanstveni časopis, ki bi »pospeševal idealne težnje naše po splošnem napredku in vsestranskem razvoju književnosti slovenske ter ž njo vnel in hranil sveti plamen domovinske ljubezni.« Zaradi tega je Levec tudi posebno poudaril, da je pri urejanju pazil zlasti na take razprave, ki se tičejo naše domovine in našega naroda.

Misel o izvirnih spisih, ki jih naj objavlja »Matica Slovenska«, je že sprožil v »Ljubljanskem Zvonu« z leta 1881., kjer je napisal na str. 253. to-le: »Tretjič ne umejemo, kako je to, da se v Matične knjige še vedno sprejemajo spisi, ki nosijo na čelu tiste sumnjive napise: po raznih virih 'spisal', po raznih pisateljih 'posnel', po tem in onem 'poslovenil' ali naravnost iz nemškega rokopisa(!) podomačil i. t. d.« — Potem pa pristavi še te-le besede, ki nam pričajo, kako visoko vzorno mnenje je imel o ciljeh »Matice«, rekoč: »Matica Slovenska bi morala biti pravo narodno svetišče, v katero bodi dovoljeno zahajati samo tistemu pisatelju, ki res kaj lepega, dovršenega, izbornega svojega nosi s seboj.«

Na velikem zboru »Slovenske Matice« meseca aprila leta 1885. je Levec bil zopet izvoljen za odbor-

nika in bilo mu je v odboru zopet poverjeno mesto drugega podpredsednika. Prevzel je tudi nanovo urejevanje »Letopisa«, ki se je pozneje leta 1899. delil v prvi »Letopis« in »Zbornik znanstvenih in poučnih spisov«.

Dalje moram omeniti, da je Levec deloval tudi v knjižnem odseku, in sicer najprej kot odbornik (1882. do 1886.), od leta 1887. dalje pa kot predsednik. To je bilo najvažnejše mesto; kajti ta odsek je bil v prvi vrsti poklican, da je izbiral in ocenjeval spise, ki naj bi se objavljali in ki je o njih po odsekovem nasvetovanju odločeval Matičin odbor. Po Levčevem vplivu in nasvetu je »Matica« leta 1904. začela izdajati prevode iz svetovne književnosti.

Leta 1886. so Levca izvolili za prvega podpredsednika »Slovenske Matice«. To mesto je zavzemal do leta 1893., v katerem so mu po smrti tedanjega predsednika, mnogozaslužnega profesorja in kanonika J. Marna, poverili mesto predsednika.

Ko je Levec na rednem občnem zboru dne 7. junija 1893. l. prvič nastopil kot predsednik »Slovenske Matice«, je lahko ponosno slikal njeno izvrstno stanje: število družtvenikov je bilo narastlo na 1926, premoženje se je bilo pomnožilo za 1000 K, družtvene knjige so pričele redno izhajati, vsebina teh knjig se je močno izboljšala, ustanovila se je »Zabavna knjižnica« in pridobilo se je lepo število odličnih pisateljev. V tem lepem tiru je Levec vodil »Slovensko Matico« do leta 1907.

S svojo estetiško izobrazbo in s svojim finim in občutnim okusom za literarne proizvode in s svojim jasnim presojevanjem znanstvenih in leposlovnih vrednot je bil kot predsednik prvega znanstvenega in leposlovnega društva čisto na svojem mestu. Dosegel je kot Matičin predsednik tudi državno podporo za izdajo znanstvenih knjig.

Vrhutega pa je za »Matico« še sam pisal več poučnih spisov, ki so izšli v »Knezovi knjižnici«, katero je Levec, kakor že povedano, sam urejeval. O teh spisih sem že izpregovoril na dotičnih mestih tega nekrologa nekoliko besedi (gl. str. 294., 296. in 297.). Za Matičino »Zabavno knjižnico« pa je uredil Erjavčeve spise.

Leta 1907. je Levec prostovoljno odložil predsedništvo »Slovenske Matice«, ker mu razni naporni uradni posli in slabotno zdravstveno stanje niso dopuščali več, da bi jo še naprej vodil; kajti mesto predsednika mu je povzročalo mnogo skrbi in neprijetnosti in mnogo duševnega dela.

Čudom se moramo čuditi Levčevi izredni delavnosti in navdušenosti za kulturni razvoj slovenskega naroda ter se vprašati, odkod je Levec jemal čas za svoje obsežno in raznovrstno duševno delovanje; kajti istočasno je bil 12 let tudi predsednik »Muzejskega društva za Kranjsko«. Član tega društva je bil že od leta 1888., na občnem zboru dne 19. februarja leta 1908. pa so ga izvolili društvenim predsednikom, torej istega leta, ko je prevzel predsedništvo »Slovenske Matice«.

Takrat se je nahajalo »Muzejsko društvo« v skrajno slabem položaju. Vsled brezupno neugodnega gmotnega stanja ni moglo živahneje delovati in izdajati obsežnejših publikacij. Radi tega je zanimanje za društvo vidno pojemalo med občinstvom in število udov je ob nastopu Levca kot predsednika jedva znašalo 154.

Levec, ki se je lotil vsakega dela z največjo ljubeznijo ter zvesto izpolnjeval vse svoje dolžnosti, stanovske in družabne, javne in zasebne, si je štel tudi kot predsednik »Muzejskega društva« za svojo največjo dolžnost in čast, da poskrbi z vsemi močmi za povzdigo tega društva.

Predvsem je skušal z osebnim posredovanjem društvu pridobiti izdatnejših denarnih virov; nadalje si je prizadeval pomnožiti število udov in dvigniti znanstven ugled društvenega glasila.

Njegov trud ni bil zaman. Že po preteku prvega petletja se je gmotni položaj društva izdatno izboljšal, število udov je narastlo na 248 in tudi društvene publikacije so jele izhajati v večjem obsegu in z zanimivejšo vsebino.

Vesel svojega uspeha je Levec to dejstvo sporočil občnemu zboru dne 29. januarja l. 1908. A tudi odslej je dalje delal neutrudljivo za društveno blaginjo in povzdigo. Največ mu je bilo do imenitnosti ter pomembnosti društvenih publikacij. Zato je obrnil v nadaljnjih petih letih na to stran svoj glavni pozor. Namesto časnika »Mitteilungen des Musealvereines für Krain« je pričela izhajati »Carniola«, a v večjem formatu; prav tako obliko so dobila tudi »Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko«. Leta 1910. sta se pa obe publikaciji združili v eno samo, sedanjo »Carniola«.

Imenovane publikacije so si za Levčevega predsedništva pridobile odličen ugled. V jezikovnem oziru so korakale na prvem mestu, ker je Levec sam opravljal jezikovno korekturo, in sicer brezplačno, kar zopet dokazuje njegov nesebični, za dobro stvar in narodni ter znanstveni napredek vedno vneti značaj.

Levčeva zasluga je dalje, da se je uredila društvena čitalnica, kjer so društvenikom na razpolago razni znanstveni listi, in da so se zopet pričela društvena predavanja.

Tako je nastalo, lahko rečem, občno zanimanje za »Muzejsko društvo« in zavladovalo je v njem živahno delovanje in gibanje.

Ko je Levec vsled bolehnosti odložil na občnem zboru dne 15. februarja leta 1915. svoje predsedništvo, je smel zadovoljen in ponosen zreti na svoje dvanajstletno delovanje kot predsednik našega prvega zgodovinskega društva, ki je takrat štelo 313 članov in ki je v njem vladalo zanimivo, živahno, krepko znanstveno življenje.

Za društveno glasilo je napisal tudi sam nekaj sestavkov, dasi je imel mnogo drugega, zlasti uradnega posla. V letniku 1911. je priobčil razpravo o Radovljici ter doprinesel zgodovinski dokaz, da se mora pisati Radovljica in ne Radolica (str. 231.). V istem letniku čitamo na str. 234. prirodopisno črtico »Slavec na Gorenjskem«. Ko je leta 1914. umrl profesor Julij Wallner, ki je bil marljiv sotrudnik publikacije »Mitteilungen«, mu je Levec napisal v znani svoji ljubeznivosti in vnetosti za tuje zasluge preprost, a srčen nekrolog.

V zahvalo za njegovo plodono društveno delovanje in v priznanje trajnih zaslug, ki si jih je pridobil na polju slovenske književnosti, je »Muzejsko društvo« izvolilo Levca na občnem zboru dne 15. februarja leta 1915. za svojega častnega člana. Ob tej priliki mu je društvo izročilo častno diplomu, ki jo je umetniško izdelala učiteljica Marija Novakova v Ljubljani.

(Konec.)

Nástrižno kumstvo.

V zbirki »Iz belokranjskega besednega zaklada«, ki jo že dolgo časa priobčuje pridni raziskovalec in nabiralec I. Šašelj, je »Dom in Svet« v X. letniku (1897) objavil na 192. strani naslednjo opomnjo:

Nástrižen kum, nástrižena kuma; v Adlešičih imajo razen krstnih in birmskih kumov še nástrižne kume. Kadar dobi namreč novorojeno dete tolike lase, da jih je moč nastriči, poiščejo mu kuma, oziroma kumo. Ta mu potem nastriže navadno na temenu glave na treh krajih lase. Te vrže potem kvišku, da lasje bolje rasto detetu. Kum dá potem detetu kaj v dar, navadno po 1 gld. A oče deteta ali mati pa dá kumu ali kumi v dar robec. O detetu pa, ki umrje nenastriženo, mislijo, da mu na drugem svetu druga deca »lase skubijo«. — To navado imajo, kolikor sem pozvedel, razen v tukajšnji fari še v sosednji Preloški; na Hrvaškem pa privzemajo ponekodi, n. pr. na Prilišču, kakor sem slišal, celo po štiri kume, od katerih nastriže vsak na enem kraju lase. Po več jih jemljejo zato, da dobi dete več daru. Odkod je nastala ta prazna navada, ki se dandanes vedno bolj opušča, nisem mogel doznati. Morda je Hrvatom kaj znanega o njenem početku. —

Opisi narodnih običajev pričajo, da je nastrižno kumstvo med južnimi Slovani zelo razširjeno. Pred seboj imam dve knjigi, ki poleg drugih običajev v Bosni in Hercegovini podrobno opisujeta tudi nastrižno kumstvo, ki ga tamkaj imenujejo striženo ali šišano kumstvo. Ti knjigi sta: *Iz naroda i o narodu*. Piše Luka Grgjić-Bjelokosić. Knjiga prva, in pa *Život i običaji Muslimana u Bosni i Hercegovini*. Napisao Antun Hangi. Obe knjigi sta bili natisnjeni v Mostaru. Naj iz teh knjig nakratko posnamem, kaj in kako je z nastrižnim kumstvom pri naših južnih bratih.

Nastrižno kumstvo je v Bosni in Hercegovini običajno pri pripadnikih vseh treh veroizpovedanj: pri katolikih, pri pravoslavni in pri mohamedancih, in sicer medsebojno in vzajemno, to se pravi, da si pripadniki enega veroizpovedanja kumujejo med seboj, pa tudi pripadnikom drugega veroizpovedanja.

Nastriže se dete bolešno ali zdravo — vobče iz različnih povodov — preprosto ali svečano. Po Grgjiću-Bjelokosiću se nastrižno kumstvo izvaja:

1. pri deci takim roditeljem, ki jim otroci takoj po rojstvu umirajo;
2. kadar otroci bolehalo in ne morejo ne umreti in ne ozdraveti;
3. v pomirjenje sprtih rodbin in v preprečenje krvne osvete;
4. v učvrstitev medsebojnega prijateljstva;
5. kadar se detetu prvič lasje strižejo.

V tem pregledu se najnaravnejši povod nastrižanju omenja na zadnjem mestu, torej se nastrižno kumstvo pogosto izvaja iz drugih razlogov. Zdravi otroci se nastrižajo, ko so vsaj leto dni stari, bolelni pa, kadar nanese razmere. V vseh slučajih pa morajo biti lasje nenačeti, rojeni, do tedaj še nikdar striženi.

Če kakí rodbini otroci umirajo, upa, da bi jih nastriženje ohranilo, zato babica novorojeno dete prvo jutro po porodu nese na razpotje in se skrrije. Kadar

poročevalec, strokovno več ali manj neizobražen, hvalliti, čeprav je bil notranje negotov. Ta notranja negotovost in frazarska hvala ali rahla graja, notranje prav tako negotova, je sedaj prešla kar v navado, ima svojo terminologijo in veljavo. —

Prيرهvalec razstave, Jakopič, je izobesil eno samo sliko; prav tako ima Jama le štiri svojih starejših slik na razstavi, ki so pa v svojem klasičnem impresionizmu tem živahnije nasprotje drugemu blagu. Lojze Dolinar, med mlajšimi gotovo najnadarnejši, je razstavil poleg mnogih drobnih kipcev dva portreta velike umetnostne vrednosti: Lastnega in Jakopičevega. Vavpotič razkazuje obilo prizorov s fronte, po večini naglo in neenotno slikanih. Sternen je prispeval s svojo ulico »Iz Trogira« razstavi eno najboljših del. Med portreti in pokrajinami, ki se kupičijo v dveh desnih kabinetih, po prijetna sprememba barvno dobro uspele »Koze« Anice Zupanc. Svoj posebni oddelek ima Smrekar; to je slovenski Breughel, slikar neusahljive fantazije, upodabljaec žive dejanstvenosti, satirik, umetnostni glosator aktualnih dogodkov. Razumljivo je, da obstaja občinstvo najrajši pred njegovimi risbami, saj mu toliko »pripovedujejo«. Da imajo svojo pripovedovalno vsebino, ni napaka, škoda je le, da tvorna vsebina mnogokrat ubija formalno enotnost slike.

Drugi slikar, ki ima mnogo občudovalcev in kupcev, je Gaspari. On hoče biti vseskozi slovenski in pridno zbira ter izrablja folkloristične posebnosti naše zunanjosti in našega življenja. Prišel je tudi na idejo »slovenske Madone«, ki si jo je zamislil kot deklico v slovenski narodni noši. Ko je hotel tujec za javni trg nekaj podobnega napraviti, je celo v političnih listih branil nedotakljivost svoje duševne lastnine. Kako je torej pravzaprav s »slovensko Madono«? — Tako narodnostno pojmovana in lokalizirana, ni Madona nič novega, italijansko in nizozemsko slikarstvo 15. stoletja, nemško slikarstvo 16. stoletja jo pozna. Tedaj je nastala ta narodno oblečena Madona vsled konflikta umetnostnega hotenja in praktične potrebe. Mladi realizem renesanse je težil za čim večjo objektivnostjo upodabljanja; slikal je po živih vzorcih, studiral strukturo pokrajine, anatomijo telesa, kopiral sočasno arhitekturo, proučeval draperijo. Vse, tudi zgodovinske slike so tako dobile več ali manj značaj sočasnosti, ker je umetnik kar prepisoval iz narave, kar mu je nudila. Stil se je torej razvijal v naturalizem. Praktična potreba pa je zahtevala, odvisna še od srednjeveških kulturnih tradicij, zlasti religioznih slik. Naravna posledica je bila, da so Madone zgodnje renesanse bile moderno opravljene, da so bile — italijanske, nizozemske, nemške Madone. Renesansa je obenem s studijem narave zelo poživila zmisel za zgodovino in tako se te časovne neskladnosti niso mogle predolgo držati. Toda ko je koncem 19. stoletja naturalizem zopet zavladal, so se tudi moderno oblečene Madone nanovo pojavile. Vzrok je bil isti, kakor prvič. Slikarja je zanimal pojav sam na sebi, ne njegova duševna vsebina; zopet je prepisoval naravo in je zaradi praktične potrebe ali še bolj zaradi konvencije nadeval svojim portretom, izdelanim točno po živem modelu, ime Madone. Ta čas je, realistično misleč, ustvaril n. pr. tudi tip Madone-starke, ki ga prejšnji vekovi še niso poznali. Pri moderniziranju Madone je sodelovala hkrati

dobi naturalizma lastna težnja, pritegniti idealni svet v krog realnosti, ter okoliščina, da je v tej dobi živi verski čut pešal. — Gasparijeva ideja ni torej kot ideja nič novega, ni odkritje. Pač pa je Madona v slovenski narodni noši srečna trgovska misel v času, ko se v meščanskih krogih družijo nacionalizem z ostanki nekdanje pobožnosti.

Razstava je bila dobro obiskana, prodalo se je izredno mnogo slik, plačevale so se zelo visoke cene. To je tolažljivo dejstvo, ker dokazuje, da je bilo v nas že prej za umetnost več zmisla nego denarja. Ko je denar prišel, se je takoj tudi zmisel dejansko pokazal.

Izidor Cankar.

Nastrižno kumstvo. Prosim Vas, da glede na razpravo o »Nastrižnem kumstvu« v 9.—10. številu Vašega cenjenega lista gospoda F. Š. z ozirom na zadnji odstavek te razprave blagovolite opozoriti, da je po mojem mnenju »nastrižno kumstvo« v navadi le med onimi prebivalci Bele Krajine, ki so potomci svoje dni tje kaj doselivših se Bošnjakov. Ako je Bela Krajina dandanes na sploh že kajkavska, naj nas to ne moti: zgodilo se je to onim postopom, kakor so se v hrvaškem Zagorju kajkavci — torej Slovenci — spremenili v štokavce — Hrvate. — V jeziku Belokranjcev je najti vse polno življenjske štokavske veje našega jezika, v tem ko jih imajo Zagorci isto toliko kajkavske veje. Štokavci in kajkavci imajo pač mnogo enakih šeg in navad; mnogo pa je tudi takih, ki so lastne samo enemu deblu... Nastrižno kumstvo je izmed poslednjih: njega kajkavci ne poznamo.

Iv. Hribar.

Franc Levec. Nekrolog. (Dr. Janko Bezjak.) — (Konec.)

3. Levec kot translator.

Omeniti mi je še eno stran Levčevega plodonosnega delovanja na jezikovnem polju. Od leta 1880. do 1916. je Levec na slovenščino prelagal razne uradne razpise, objave in naredbe c. kr. deželne vlade Kranjske, med temi tudi vladne predloge za deželni zbor. To delo je bilo težavno in mučno, ker je nedostajalo dotičnih tehničnih izrazov in pravičnih rekel in ker je sploh jako težko uradni, zlasti pravniški zlog prevajati na drug jezik. Dotični prelagatelj mora popolnoma obvladati tisti jezik, na katerega prelaža, mora imeti posebno spretnost v izražanju, sploh mora biti odličen poznavatelj tistega jezika. Toda to še ne zadošča. Treba mu je tudi strokovnega znanja; zlasti jurističnega, da pri prelaganju izraža vsebino izvirnika točno, jasno, nedvoumno in čisto pravilno.

Marsikrat je torej Levec moral iskati novih, prikladnih tehničnih izrazov in sestavljati primerne, stvar dobro pogajajoče, a vendar slovenskemu duhu prikladne fraze in slične izraze. Večkrat mi je Levec pravil, kako je često sedel pri stavku, tuhtal in ga dolgo obračal, dokler ga ni obrnil in zasukal tako, da je bil z njim zadovoljen, ker je naposled vendarle misel izrazil pravilno in točno ter duhu in svojstvu slovenskega jezika primerno.

Pri tem delu ga je v začetku podpiral takratni deželni predsednik baron Winkler sam, ki je bil izborno več slovenščini, pozneje se je Levec čestokrat obrnil na tega in onega veččaka uradnika ali drugega stro-

kovnjaka, ki mu je pojasnil zmisel poedinih, njemu kot laiku ne čisto jasnih stavkov, ter se je večkrat tudi s tem ali onim poznavateljem slovenščine posvetoval, kako bi se dala ta ali ona misel najjasneje in najtočneje izraziti.

Tako je Levce tudi s tem svojim delovanjem obogatil slovenski jezikovni zaklad; kajti Pleteršnik se je pri sestavi slovarja tudi oziral na »Deželni zakonik« kranjski ter porabil izpiske iz leta 1882.—1890. in sprejel marsikateri tehnični izraz in marsikatero reklo iz Levcevih prevodov v svoje veliko delo.

4. Levce kot šolnik.

Levce je bil izboren učitelj. Njegova splošna olika je bila temeljita in obsežna: na vseh poljih znanosti ter umetnosti se je čutil domačega. Že to dejstvo ga je učencem posebno priporočalo. Splošno izobražen učitelj se pri svojem pouku suče čisto drugače nego tisti, ki mu nedostajajo temeljite splošne omike; mnogo prosteje uči ter vzbuja mnogo večje zanimanje v učencih. Toda kot strokovnjak se je odlikoval še z večjo korenitostjo in temeljitostjo svojega znanja. Njegove literarne in zgodovinsko-zemljepisne učne ure so bile učencem prava duševna zabava, z globokim zanimanjem so sledili njegovim predavanjem, sploh njegovemu pouku.

Imel je čudovit spomin. Do štiridesetih in še več let nazaj se je natanko spominjal raznih dogodkov svoje dobe, osebnih in splošnih, javnih in privatnih, vedel je letnico, često celo dan dotičnega dogodka ali doživljanja. Kranjsko zgodovino pa je poznal kakor malokdo. Kolikokrat nam je pravil, ko smo sedeli v njegovi družbi, prezanimive reči o tem in onem kraju, o tem in onem dogodku, o tej in oni znameniti osebi. Pripovedoval pa je jako zanimivo in živahno ter izrazito, često označeval rezko ali z ljubeznivim humorjem ljudi in čase.

Vse to mu je izvrstno služilo pri pouku. Marsikateremu učencu je vzbudil globlje zanimanje za slovensko slovstvo in jezikoslovje in pravo ljubezen do materinščine. Kot učitelj je bil sicer strog ter od učenecv zahteval natančno znanje učne snovi; toda bil je pravičen in nepristranski. Disciplina mu ni delala nobene preglavice: red in mir je zdrževal bolj z resno besedo in mirnim taktom, sploh s svojo učiteljsko sposobnostjo nego z disciplinskimi sredstvi, zlasti s kaznimi, katerim ni bil prijatelj. Zato so ga njegovi učenci oboževali.

Toda Levce ni bil samo izvrsten učitelj svojih učencev, bil jim je še več: bil je tudi njihov mentor, pravi duševni voditelj in svetovalec. Tako n. pr. svetuje v članku »Našim mladim prijateljem« (»Soča«, z dne 28. avgusta 1873. l.), kako naj žive in kaj naj počenjajo doma v počitnicah: naj poslušajo, kako ljudje govore, naj opazujejo njih delo, vedenje, življenje, običaje, naj spoznavajo domačo deželo, naj ne lenarijo itd.

Ako se je učenec v svoji zadregi zatekel k Levcu, je dobil pri njem gotovo dober svēt in pametnega sodnika ter zaščitnika.

S svojimi kolegi je občeval prav vljudno in ljubeznivo ter pri njih užival splošno spoštovanje zaradi svoje temeljite strokovne in splošne olike ter kolegialnosti.

Kakor je Levce bil odličen učitelj, tako tudi izvrsten okrajni in pozneje deželni šolski nadzornik. Z neumorno marljivostjo si je tekom let pridobil tudi

obsežno in korenito pedagoško in didaktičsko znanje. Poznal je temeljito vse zakone, naredbe, razpise ter pisal svoje uradne koncepte in referate tako točno in natančno ter zaradi svojega temeljitega znanja tako pravilno in zanesljivo, da bi jih njegov predstojnik lahko bil aprobiral celo v temi. To mi je večkrat zatrjeval gospod, ki je v tem oziru z Levcem imel mnogo stika in opravka.

Bil je tudi kot nadzornik izredno vesten in marljiv ter navdušen za svoj poklic.

Ko je leta 1886. nastopil nadzorniško mesto za radovljiški okraj, je bilo v tem okraju vse šolstvo v popolnem neredu, zlasti je nedostajalo dobrih in v didaktičkem kakor zdravstvenem oziru primernih šolskih poslopij. Pa tudi učiteljstvo žal ni izpolnjevalo svojih dolžnosti, posebno se uradovanje šolskih vodstev ni vršilo redno in po predpisih. Naposled so učenci nereditno in slabo hodili v šolo.

Tu je bilo treba temeljite preuredbe in uravnave. Levce se je torej lotil svojega novega posla s čudovito vnemo ter zopet, kakor pri vseh sličnih prilikah, pokazal poleg svoje duševne zmožnosti vztrajno marljivost. Pričel je pridno nadzorovati, tu hvaliti, tam grajati, posvetoval se je o vseh važnih šolskih zadevah z dotičnimi merodajnimi osebami ter često stopil celo med prosto ljudstvo, da bi mu pojasnil in dokazal potrebnost te ali one šolske naprave ali celo novega šolskega poslopja.

Pri njegovem prizadevanju sta ga lepo podpirala okrajna glavarja, ki sta bila vesela, da sta dobila tako vnetega in razumnega okrajnega šolskega nadzornika, namreč Ludovik marki Gozani in pozneje Oskar vitez Kaltenegger, sedanji dvorni svetnik in gospodarsko-upravni referent ter namestnik predsednika deželnega šolskega sveta v Ljubljani.

Tako je Levce v nekoliko letih dosegel, da so učenci pridneje in redneje zahajali v šolo, da je nastal red pri učiteljstvu in zlasti pri šolskih vodstvih, posebno pa da so šole polagoma dobile boljše in primernejše prostore.

V radovljiškem okraju, to moram posebe omeniti, je Levce živel z vsemi ondotnimi duhovniki v miru in prijaznih odnošajih, z nekaterimi celo v osebnem prijateljstvu. Opominjal je »učiteljstvo pri vseh javnih okrajnih konferencah kakor tudi v privatnih razgovorih, naj pri pouku in vzgoji z duhovniki deluje složno, ker samo tedaj, kedar se učitelj in duhovnik vzajemno podpirata, možno je pri vzgoji šolske mladine doseči lepih uspehov. — Ko sem bil leta 1889. iz Radovljice premeščen v Ljubljano, zahvalil se mi je v polni zbrani seji c. kr. okrajnega šolskega sveta radovljiškega g. dekan Jožef Razboršek s toplimi besedami, da sem za svojega vrednega poslovanja njega, gg. katehete in vse cerkvene organe izdatno podpiral, ter je zahteval, da se njegova zahvala zabeleži v sejni zapisnik.« Tako piše Levce sam v »Ljubljanskem Zvonu« z leta 1890. na str. 320.

Svoje nadzorniško delovanje je Levce z isto vnemo nadaljeval tudi v Ljubljani, ko je z letom 1889. prevzel nadzorovanje slovenskih mestnih ljudskih šol ljubljanskih.

Kakor takrat na Kranjskem sploh, je bilo tudi v Ljubljani šolstvo slabo razvito, zlasti glede na prostore, v katerih so se nahajale mestne ljudske šole, in glede na število njihovih razredov. Žalibog niso imele last-

nega šolskega poslopja ni I. mestna deška šola, ni mestna šola na Barju, ni dekliška šola pri sv. Jakobu; edina II. mestna deška šola je bila v lastnem poslopju. Polagoma so se vse te šole po velikem prizadevanju nadzornika Levca preselile v svoje lastne prostore, ker so se sezidala nova, primerna šolska poslopja. Vrh tega se je razvila enorazrednica na Barju v trirazrednico in šestrazredna dekliška šola pri sv. Jakobu v osemrazredno. Pri tej priliki so se najvišji trije razredi uredili po vzorcu meščanskih šol in uvedel se je na tej šoli sistem strokovnih učiteljc. Naposled se je še ustanovila III. mestna deška šola.

Pa tudi na privatne zavode je Levce obračal svojo posebno skrb in pozornost. Njega je zahvaliti, da se je šestrazrednica v Lichtenthurnovem zavodu izpremenila v osemrazrednico in da se je za to šolo postavilo novo, veliko, lepo in prav primerno šolsko poslopje. Pri uršulinkah je takrat bila osemrazredna privatna vnanja in notranja dekliška šola. Levce je dosegel, da se je vnanja osemrazrednica izpremenila v petrazredno ljudsko in trirazredno meščansko dekliško šolo. Odtlej se nahaja v Ljubljani edina dekliška meščanska šola, deške tu sploh ni. Tudi notranja osemrazrednica se je tako preustrojila kakor vnanja. Pozneje se je še priklopilo žensko učiteljske z dvema letnikoma in zaraditega je dobila notranja petrazrednica naslov v a d n i c e. Za notranjo šolo se je poskrbelo novo poslopje in odpravile so se marsikatero zdravstvene nedostatnosti.

Levce je bil ugleden in vpliven svetovalec in pospeševatelj učiteljstva ter njegov topel prijatelj. Bodril ga je, naj ne cepi svojih moči, naj rajše složno deluje. Leta 1886. je v to stran povzdignil svoj glas v »Ljubljanskem Zvonu«, ko je slišal, da učiteljstvo namerava osnovati novo društvo, ki naj bi izdavalo knjižnico, namenjeno šolski mladini slovenski. »Bolje bi bilo,« pravi Levce na str. 697., »da bi se društva združila, nego da se cepijo. — Vse to, kar store dobrega zdaj razna šolska in učiteljska društva, dalo bi se osredotočiti v dozdanzem učiteljskem društvu, ki bi moglo potem s podvojenimi, potrojenimi močmi izdatneje in vspešneje delati na vse strani. »Viribus unitis« bi moralo biti geslo slovenskega učiteljstva, ki naj bi vse duševno delovanje svoje združilo v j e d n e m krepkem in močnem učiteljskem društvu.«

In že leta 1877. je v Stritarjevem »Zvonu« (str. 64.) podpiral željo lista »Slovenski učitelj«, ki bi se takrat bil rad zedinil z »Učiteljskim Tovarišem« v e n list, ter poudarjal, da je preveč slovenskih listov in da se preveč cepijo pisateljske moči.

V dokaz, kako se je Levce že kot mlad suplent zanimal za gibanje in delovanje ljudskošolskega učiteljstva, naj še omenim to, da je objavil v »Soči« v številkah z dne 26. septembra in 3. oktobra 1872. I. obširen članek o prvem zboru slovenskih ljudskih učiteljev v Ljubljani ter v njem povedal, o čem se je govorilo in sklepalo na tem zboru.

Učiteljstvo je Levca spoštovalo in ljubilo, ker je videlo, da se je vselej in povsod vneto zavzemal za njegove interese in njegovo blaginjo ter za razvoj ljudskega šolstva. Vedelo je tudi, da mu je bilo vselej za stvar, da je sodil nepristransko njegovo delovanje, da je rad in brez ugovora priznaval in hvalil, kar je bilo dobrega, a da je prav tako brezobzirno in odločno

grajal, kar je bilo slabega pri ljudskem šolstvu, bodisi glede na učiteljstvo, njegovo vedenje in njegovo učenje, bodisi glede na druge ljudskošolske činitelje in pojave.

Posebno pa je Levcu bila pri srcu š o l s k a m l a d i n a. Največ skrbi je obračal na njeno dobro vzgojo, in sicer na pravo in vzorno v e r s k o n r a v n o vzgojo. Ko so dne 4. oktobra 1889. I. otvarjali novo ljudsko šolo v takratnih Poljskih, sedanjih Komenskega ulicah v Ljubljani, je razpravljal v daljšem govoru o potrebnosti verskonravne vzgoje naše mladine. Ta govor so sprejeli vsi navzoči gostje: starši, učiteljstvo, mnogobrojna odlična gospoda z največjim odobravanjem in priznanjem. (»Ljubljanski Zvon«, 1890, str. 319.)

Levce se je kot izboren pedagog zanimal tudi za dobre mladinske spise in jih priporočal, ali pa tudi ostro grajal, če niso bili mladini primerni. Tudi v »Zvonu« je povzdignil svoj glas za dobro mladinsko čtivo. Ko je v tem listu leta 1884. na str. 441.—442. naznanil prosto poslovenjeno povest »Roparsko življenje«, ki slika razbojniško življenje madjarskih betjarov, je zahteval, naj bodo pisatelji izbirčni v spisih, katere neukemu narodu našemu in mladini njegovi podajajo v duševno hrano ter je naposled dejal v sveti jezi svoji: »Ako nam naši pripovedovalci ne morejo podajati boljših knjig, nego so do konca in kraja nič vredni izdelki kužnih književnih tovarov dunajskih in berlinskih literarnih najemnikov, bolje, da nikdar ust ne odpro in nikdar v črnilo ne pomočijo peresa.« Pri tej priliki naj sem zapišem dvoje Levčevih izjav, ki jasno kažeta, kako je mislil pri raznih proizvodih naših pesnikov in pisateljev na šolsko mladino, in ki poudarjata, kako ugajajo dobri mladinski spisi srcem ukaželjnih in za lepo in dobro dovzetnih učencev.

V Erjavčevem životopisu, ki sem ga že omenil, pravi (»Lj. Zv.«, 1887, str. 425.): »Lepo je opazovati mladino v šoli, kadar pride v berilu na vrsto Erjavčev spis. Obrazi se učencem razvedre, oko jim žari in po petnajst rok se vzdigne na jeden pot: vsak hoče brati.«

V že navedenem Valjavčevem životopisu pa stoji te-le besede (»Knezova Knjižnica«, II., str. 166.): »Okoli se mi ujasni, ko pridem v šolskem berilu do Valjavčeve pesmi in od srca me veseli, ko vidim, kako ugajajo mojim učencem nižjih razredov njegove legende in povesti, zložene po narodnih pravljicah in pripovedkah; kar silijo me: 'Kajne, to se bomo na pamet učili!' Pri nadzorovanju ljudskih šol sem opazil, da imajo celo mali učenci veselje do Valjavčevih priprostih pesem, in čul sem v kmetskih šolah njegovo v dijalogu zloženo 'Kam in kje?' celo devetletne dečke z razdeljenimi vlogami jako izrazito predavati.« — O teh pesemcah sodi še dalje (str. 191.), da so popolnoma primerne mladim bralcem, katerim so bile najprej namenjene in katerim jako ugajajo še dandanes.

Levce se je tudi zanimal za skrbi, želje in težnje mladih šolarčkov. Kot okrajni šolski nadzornik radovljiskega okraja se je večkrat vozil s pošto iz Bohinjske Bistrice na Bled. Če je bila pošta prazna, je medpotoma kar naložil tudi šolske otroke, da so se z njim peljali. Od doma veselja so se jim svetili obrazi. Sploh je bila Levčeva navada, da se je po končanem nadzorovanju prijazno pogovarjal z otroki, ko so se vračali iz šole domov, jih izpraševal to in ono, povpraševal po njihovih domačih razmerah, po njihovih igrah i. t. d. ter jim na srce polagal marsikaj dobrega in koristnega.

Sploh je bil prijazen in ljudomil ter je tako kot šolski nadzornik več dosegel nego vsi razpisi višjih šolskih oblastev. Kadar je hodil nadzorovat, se je, kakor rečeno, rad pogovarjal s kmeti, ki jih je srečaval, o šoli, jih prepričeval o potrebnosti dobrih šol, o njih koristi za njihove otroke in nje same ter tako s svojim prijaznim občevarjem in ravnanjem pridobil šoli in šolski mladini marsikaterega prijatelja celo v občinah, v katerih je bilo časih mnogo nasprotnikov ustanovitvi nove šole.

Zelo se je Levec briga tudi za protialkoholno gibanje, ki ga je prav posebno zanimalo. Pri nadzorovalnih konferencah je poudarjal velik pomen alkoholnega vprašanja za vzrejo in vzgojo otrok ter za gospodarske in нравstvene razmere slovenskega ljudstva.

Pri alkoholnem kongresu ljubljanskem leta 1912. je bil navzoč kot zastopnik deželnega šolskega sveta. Tu je v svojem nagovoru razložil svoja opazovanja o protialkoholnem gibanju v ljudskih šolah ter v tem oziru podajal prav zanimive slučaje in uspehe. Levec je tudi sestavil razpis c. kr. deželnega šolskega sveta kranjskega z dne 19. januarja 1910. l., št. 3863 iz 1909, v katerem ta-le šolska oblast, uvažujoč splošno priznano škodljivost uživanja alkoholnih pijač ter rastočo razširjatev alkoholizma in prepričana, da šola poleg domače hiše najbolj vpliva na šolsko mladino, zakazuje učiteljstvu srednjih ter ljudskih šol in učiteljskih, naj uporablja pri pouku v poedinah predmetih vsako priliko, da uči učence, kako škodljivo in nevarno je uživanje, zlasti brezmerno uživanje alkoholnih pijač, in da naj zlasti pazi pri izbiranju mladinskih spisov, da ne prihajajo v knjižnice spisi, ki hvalijo ali odobravajo to uživanje ali ga slikajo kot neškodljivo. Priporoča tudi roditeljske večere ali sestanke, pri katerih naj se starši poučujejo o tem velevažnem vprašanju, učiteljstvo samo pa naj daje dober zgled!

Ko je c. kr. ministrstvo za božičnostje in nauk leta 1905. izdalo novi šolski in učni red za ljudske in meščanske šole, je bilo deželnim šolskim svetom treba sestaviti in predpisati zvršilno naredbo tega šolskega in učnega reda; zakaj v marsikateri točki je ministrstvo bilo prepustilo deželnim šolskim svetom dotično odločitev, v drugih pa je često bilo potreba natančnejše pojasnitve in določitve. Tega važnega, a ne lahkega dela se je po naročilu šolske oblasti lotil Levec ter spisal in uredil dotični zvršilni predpis v obče zadovoljstvo, ker je imel najnatančnejši in najboljši vpogled v vse ljudskošolske razmere in potrebščine. Važne točke v tem predpisu so posebno te-le: o nerazdeljenem dopoldanskem pouku (§ 60.), o postopanju pri šolskih zamudah (§ 70.), o varstvu živali in rastlin, umetnih in naravnih spomenikov, javnih nasadov in vrtov (§ 76.), o šolskih izletih (§ 76.), o za- branjevanju kajenja in uživanju alkoholnih pijač (§ 77.), o prestopu učencev v višje razrede, oziroma skupine ali oddelke (§ 92.), o odpustitvi iz ljudske šole in o odpustnicah (§ 95., § 97.), o nameščanju izpraznjenih mest in o kvalifikaciji prosilcev (§ 109.), o dopustih (§ 115.), o uradnih spisih (§ 136.), o učiteljskih konferencah (§§ 140.—150.), o oskrbi otrok (§§ 212.—219.).

Levčevo delovanje na polju kranjskega ljudskega šolstva pa je našlo, kakor sem že pripomnil, obče priznanje, in sicer pri učiteljstvu zlasti pri šolskih oblastih

Žalibog so razmere in okolnosti ter razne druge težave ovirale plodonosno nadzorniško delovanje Levčevo. Marsikrat mi je tožil, da njegovi blagi in čisti nameni, ki mu jih je narekoval šolski interes, njegova pravicoljubnost in njegovo plemenito srce, zadevajo ob razne odpore, da često marsičesa ne more doseči, kar bi bilo v prid šolstvu in učiteljskemu oboju.

5. Levec kot pesnik.

Kakor marsikateri dijak je tudi Levec že v mladih letih zagrešil nekoliko pesemc. Ko je bil ljubljanski gimnazijski ravnatelj Nečásek imenovan za ravnatelja v Prago, so mu hvaležni učenci poklonili šopek pesniških cvetic pod naslovom »Venec Njih Blagorodnosti, prečastitemu, mnogo spoštovanemu Gospodu Gospodu Janezu Nečáseku, c. kr. vodju ljubljanske gimnazije, pri Njihovem odhodu iz bele Ljubljane v zlato Prago v znamenje serčne hvaležnosti in resničnega spoštovanja poklonili gimnazijski učenci 1862. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blaznik.«

Največ pesmi v tej zbirki je spisal učenec 8. razreda, pozneje pesnik in pripovedovalec Umek Okiški. Pa tudi od Levca, ki je bil takrat šele učenec III. razreda, so tri.

Prva se pričinja:

»Milo nam strune donijo,
Tebi k slovesu pojo,
Z rožic, ki v sercu cvetijo,
Venec ti krasen vijo.«

Ta venec darujejo ravnatelju, da naj mu priča o njihovi ljubezni in naj mu bo plačilo za trpljenje, ki ga je moral zaradi njih prenašati. Da je srčno ljubil njihovo domovje, to mu hočejo vedno hvaležno priznavati.

Pesemca se končuje:

»Mladež nesreče si branil,
Nisi nam kratil pravic,
Dolgo v spominu ohranil
Vsak te bo radostnih lic.«

Drugo in tretjo pesemco je zložil pod vplivom Prešernovim. Čital je, kakor vemo, že kot drugošolec našega pesnika prvaka z globokim občudovanjem in navdušenjem.

V pesmi »Mlada mati«, ki nas nehote spominja »Nezakonskega dekleta« Prešernovega, slika neizmerno ljubezen in srečo, ki jo čuti mlada mati ob pogledu na svojega sinčka, stiskajoč ga v svoje naročje.

Tretja pesem »Slovenci« pa priča o globoki domovinski ljubezni Levčevi ter je po vnanji obliki in nekoliko tudi po besedah posnetek prve polovice Prešernove pesmi »Pevcu«.

Slove tako-le:

Kdo zna
Premile, prečudne občutke srca,

Ko njo
Premilo zagleda plamteče oko
In misli, da se mu odpira nebo?

Kdo ve
Berzdati, vkrotiti mi sladke želje,
Da k nji ne hitelo bi mlado serce,
Če ona moli mi smehljaje roké?

Le k tebi bo moje serce hrepenelo,
Za tebe, Slovenija, zmirom živelo!

Kot gimnazijec je Levec nadaljeval svoje pesniške poizkuse ter jih izvečine pošiljal v »Slovenski Glasnik«. Kot tretješolec je leta 1862. v njem objavil balado »Okamenjeni lovec« (str. 253.); VIII. letnik (l. 1865.) je prinesel Levčeve pesmi »Hrast« (str. 312.) in »Lipa« (str. 321.); leta 1866. je priobčil pesemco »Na Kumu« (str. 8.) in pripovedno pesem »Svetopolk in njegovi sinovi« (str. 353.); naslednje leto je spisal pesmi: »O planine« (str. 33.), »Izdajalcem« (str. 53.), »V doline« (str. 102.), »Sedmovrha smreka« (str. 225.) in »Nekterim Slovenkam« (str. 289.); v IX. letniku (l. 1868.) — takrat je Levec že bil prvo leto na Dunaju — pa še čitam pesmi: balado »Na straži« (str. 1.), »Studentovska zdravica« (str. 41.) in »Rožmarin« (str. 124.).

Izmed teh pesmi so tri pripovedne, druge pa lirske, oziroma miselne in nekoliko tendenciozne vsebine po narodnih motivih. Najbolj pričajo o domorodnem čustvovanju in narodnem mišljenju Levčevem. Zraven tega se poznajo v njih Prešernovi, Jenkovi, Vilharjevi, Valjavčevi vplivi.

»Okamenjeni lovec« vsebuje staro ljudsko snov, ki sega nazaj v starodavne čase. Tudi pri Grkih in Rimljanih je bila doma kot znana pripovedka o Niobi, ki je za kazen izgubila 14 otrok in sama okamenela, ker je prezirljivo gledala na boginjo Satono. Tudi glavno osebo naše balade zadene božja kazen da okameni, ker ne spoštuje nedelj in praznikov, ampak hodi na lov. Sestav in oblika balade je tista, ki je bila običajna v istem času, ko je Levec pesnikoval: začetna in sklepna kitica obsegata splošni nauk, ki izvira iz dogodbe: »Stvari presvetih, človek, ne zaničuj nikdar, ker večnega te roka gotovo kdaj udar'«; pisana je balada v nibelunški kitici. Začetek spominja na »Leseno ribo« Vilharjevo.

»Svetopolk in njegovi sinovi« je zgodovinska pesen, združena z znano parabolo o svežnju paličic, ki se zvezane ne dajo prelomiti, ki jih pa razvezane lahko prelcni vsakdo. Isto snov je obdelal v svoji »Svetopolkovi oporoki« A. Aškerc.

Oblika je nemškega izvora: kitico tvorijo štiri osmerostopne popolne trohejske vrste.

V baladi »Na straži« nam predstavlja zvestega avstrijskega vojaka, ki mirno straži pod črnim zidom mesta Mantove. Srce mu je težko: misli na tiste srečne dni, ko bo po sklenjenem miru doma gospodaril, se oženil, očetu dajal poboljšek. Zdajci plane izza zakotja divji Lah in mu porine nož v prsi do srca.

Oblika je nenavadna: tri popolne četverostopne jamske verze sklene tristopen; 1. 2. in 4. vrsta se ujema, 3. je brez rime.

Najlepši se mi zdita pesemci: »O planine!« in »Rožmarin«. V oni Levec opeva krepko in živo planinski svet, »ko presrečen na višavah, srčnega veselja vnet, po ravninah in nižavah pisani sem gledal svet.« — Moral je planinski raj zapustiti ter iti v tujino, toda le v »domači sveti zemlji sreča je doma.« Zato koprni po zelenih gorah. Isti motiv je obdelal Gregorčič v svoji pesmi »Nazaj«.

V »Rožmarinu« toži deklica po narodnem motivu, da nikoli več ne ponese rožmarina v pletenih laseh

pred oltar, marveč pride kmalu dan, ko ga ponese »v grob hladan«.

»Studentovska zdravica«, da še to pripomnim, stoji pod vplivom nemških studentovskih pesmi, zlasti pa jo je gotovo porodila Levstikova »Studentovska zdravica« (»Zbranih spisov« I. zvezek, str. 158.), ki je bila natisnjena v Levstikovi tiskani zbirki z l. 1854. Kakor izraža Levstik v vsaki kitici glavno misel v dveh latinskih verzih, tako je tudi Levec v svoji pesmi uporabil refren: »Vinj dulcis poculum, fantje to je gaudium.«

Leta 1862. je še poslal v Jeranovo »Zgodnjo Danico« pesem »Roža« (str. 196.), katero začenja: »Lej, razvila roža cvetje je veselo, nježno povzdiguje v zrak glavo, kar je polj cvetic po logu oživilo, mi nobena ne cvetè tako.«

Toda zlobna roka jo prerada utrga in lepo cvetje zveni. Tako se tudi mlada duša razcveta polna sladkega upa. Kakor hitro pa se svet seznanj z njo, tudi ona hitro zvene in žalostno obleti nje blede cvet.

Kot četrto- in petošolec je Levec pod imenom »Mirko Zorin« objavljajal plodove svoje muze v »Učiteljskem Tovarišu« z leta 1863. in 1864. V prvem teh dveh letnikov stoji: »Cerkvica« (str. 225.), »Mladeneč in verba« (str. 241.) in »Sonet« (str. 257.), v drugem: »Sv. Cirilu in Metodu« (str. 83.), »Sonet« (str. 99.), »Konec šolskega leta« (str. 242.) in »Kapela« (str. 243.).

O »Cerkvici« pozneje izpregovorim. »Mladeneč in verba« je parabola. Mladenič vpraša vrbo, zakaj zmirom tako žaluje. Druga drevesa krasne vrhove mole v sinja nebesa, ona pa ob potoku otožna stoji ter poveša svoje veje. Vrba mu odgovori, da v sebi črva redi, ki ji razjeda živeče deblo, in ga svari, naj pazi, da se tudi v njegovo srce ne vseli ta črv, da bi mu ne razjedal zadovoljnosti in miru.

V »Sonetih« (tudi pesem »Sv. Cirilu in Metodu« je zložena v obliki soneta) se jasno kaže Prešernov vpliv.

V prvem »Sonetu« sodi kmet po pomladnem vremenu, ali bo letina dobra; zakaj »ak zgodaj že nevihta brodi, so upi preveseli ugasnili, da drugi časi bi se premenili.«

Tako tudi mladenič ne more upati mile sreče, če ga že rano vihar vleče za seboj, če že zgodaj v njem začne razsajatj strast.

Drugi sonet slika človekovega sinu, sedečega »na višini pred svetim mestom« in mu žalostno prerokuječega razpad, ker mu je bilo tolikrat nezvesto. Na koncu vpraša pesnik: »In ne bolelo mene bi serce, če bliža domovini se ne zgoda, ki oslepiti hoče moč naroda?«

Vidimo torej, da po Prešernovem vzorcu pesnik v prvi polovici soneta uporabi ali običajen pojav iz kmetškega življenja ali zgodovinsko sliko, v drugi pa obrne misel prve polovice na glavno idejo soneta, da jo z ono podpre.

V sonetu »Sv. Cirilu in Metodu« pravi, da naši očetje so nekdaž čistili krive bogove po logeh slovanskih in da jim je Bog pripeljal Cirila in Metoda »prižigat luč nebeške domovine«.

Tudi zlog in vse izraževanje kaže, kako vneto in pazljivo je Levec prebiral Prešerna.

V pesmi »Konec šolskega leta« Levec zahvaljuje Boga, da so srečno končali šolsko leto, učenike pa za ves pouk ter sklene: »Zdaj pa kot slovenski sini, poslovimo se od vas, Bogu, carju, domovini, zvesto vdani vsaki čas.«

O »Kapeli« pravi, da se blišči sredi temne hoste in da je v njej mila podoba presvete Device. K njej ga je mati vodila, ko je bil še nežno dete. Videč mater molečo pred podobo, je začuden gledal njeno lice, ker je bilo obrazu sv. device prepodobno, ter se je potopil »v sane rajske in globoke«.

V prvem letniku Stritarjevega »Zvona« z leta 1870. še nahajamo nekoliko Levčevih pesmi, pozneje pa je opustil to stran literarnega delovanja, ker je čutil, da bi ostal na tem polju vendar le diletant, in ker je spoznal, da ni poklican za pesnika po božji milosti, dasi mu ne moremo odrekati pesniške nadarjenosti.

Omenjene pesmi so te-le: »Lovska« (str. 1.), »Cvet brez sadu« (str. 17.), »Pod oknom« (str. 56.), »Ločitev« (str. 119.), »Ko sem trgal cvetje rož« (str. 153.), »Na sprehodu« (str. 225.) in »Ljubljansko polje« (str. 289.).

Vse te pesmi so e r o t i č n e vsebine. V prvi pravi pesnik, da ne hodi rad na lov na gore, ampak rajši lovi v domačem gozdu, na katerega koncu se mu sramežljivo smehlja v ljubeznivi kočici ljubica, ki pri njej preživi nekoliko srečnih trenutkov.

Pod naslovom »Cvet brez sadu« je objavil 3 pesemce: v prvi pojde pesnik v tujino in se pogospodi, ona ostane doma, od ljubezni pa bo imela le spomin; v drugi se roža vsuje, rožmarin zveni, ljubezen in presladke nade minejo, le pesem ostane, ki deklenci zbuja solze; v tretji jemlje pesnik slovo od svoje dragice, ko odhaja v daljno mesto, ona pa trpi tiho žalost; a takrat bode največ trpela, ko se on ne povrne več v tiho vas.

V tretji pesemci, naslovljeni »Pod oknom«, pravi, da je nekoč v oknu med rožami zagledal »obraz tako lépo cvetoč, oči tako prelepih svit, da zdelo se mu je tedaj, ko izza rož je gledala, da okno je nebeški raj, da v raju vidim angelja.« Odsihdob hodi pod oknom mimo njenih rož »stokrat na dan«.

»Ločitev« je znana pesem Levčeva, ki je s svojim napevom že ponarodela: »Ločiva se, zdrava ostani, poslednjič mi sezi v roko, spomin pa mi v serci ohrani, ko drug te nevesto dobo! — Ne bodem ljubezni te prosil, ne bodem te prosil roke; a v persih jaz bodem te nosil in s tabo ločitve gorje.« Naj se ga spominja, ko bo žena samevala, on je ne pozabi nikdár. Pesnik sklene pesemco z mislijo druge kitice: »ne bodem ljubezni te prosil,« samo da izpremeni zadnjo vrstico misli in čuvstvu primerno tako, da se glasi sklep: »a v persih jaz bodem te nosil do zadnjega, zadnjega dne.«

V peti pesemci pravi, da so ga rože zbadale, ko je trgal njihovo cvetje, toda krvavel je za ljubico, ki ga za vsako rožo poljubi.

Pesmi »Na sprehodu« in »Ljubljansko polje« imata sorodno vsebino: pesnik se spominja srečnih dni, ko sta se z ljubico izprehajala, tam ob Kokri »po polji zelenem ob krasnih gorah«, tu pa po »Ljubljanskem polju«.

Rekel sem v začetku, da je Levec strastno ljubil naravo. Tudi to je dokaz njegovega pesniškega čustvanja. In v sliki našega Levca bi izvestno nedostajala važna poteza, ko bi je ne pridejali ter potegnili z večjo pozornostjo.

Zlasti Rožnik pri Ljubljani s svojimi tratami in senčnimi gozdi se mu je priljubil nad vse. Tu je kot dijak študiral v prosti naravi zjutraj ob štirih, petih ob solnčnem vzhodu, ob petju drobnih ptic. Zelo rad je

sedel v gozdu za hlevom pod mlado lipo, ki jo je pozneje sam presadil iz gozda, kjer je imela premalo zraku in solnca, na levo stran ceste, držeče na Rožnik, kjer še dandanes stoji. Na Dunaju se mu je v tesni ter zatohli sobi hudo tožilo po rožniških gajih in tratah. Sploh so ga mladostni spomini močno vezali na te kraje. Poznal je vsako stezo v teh obširnih gozdih, vsak potoček, vsak studenec, vsako ledinico. Tu si je kot deček postavljaj mline in si rezal vrbove piščalke. Ob »večni poti« je študiral za maturo. Vso ljubezen do teh krajev, kjer je preživel svojo najsrečnejšo mladost, je zlil v gori omenjeno pesem »Cerkvica«, ki jo je zložil kot četrtošolec in ki je našla svojo pot tudi v ljudskošolske čitanke. Pesnik misli na cerkev vrh Rožnika. Obrne se do nje v začetku pesmi z veselimi pozdravom: »Ljubljena cerkvica, cerkvica bela, vsak dan pozdravlja te duša vesela.¹« Zarana jo že pozdravlja iz doline, čez dan jo pogleduje, zvečer po njej zdihuje, ker mu tako ljubo odzdravlja z zelenega holmca, ker ga njen zvonček zjutraj budi iz spanja, zvečer pa mu k počitku pozvanja.

Še kot deželni šolski nadzornik je Levec hodil vsak dan pred zajtrkom in čisto na teden po uradni službi proti večeru pod Rožnik.

Iz svojih dijaških in pozneje iz nadzorniških let je izredno čislal romantični Bohinj, ki mu je vzbujal spomine na Vodnika, Cojza in Prešerna. Bil je tam kakih dvajsetkrat, zadnjič junija leta 1914., da si okrepi takrat že močno omajano zdravje. Še zadnje dni svojega življenja, ko že ni več mogel iz sobe, je navdušeno prebiral Mencingerjev oris »Moja hoja na Triglav«. »To je najlepši slovenski pripovedni spis, jezik in zlog nedosežno lep«, je večkrat rekel. Tedaj so mu oživel vsi spomini na te kraje, ki jih je tolikrat prehodil sam.

Tudi iz Ljubljane je rad zahajal v naravo. Nešteto krat je bil na »Šmarni gori«, tudi pozimi. Tako je leta 1908. v zimi petnajstkrat izletel na to goro. Rad je s seboj jemal mladino, brez katere ni mogel biti.

Zelo rad je tudi pohajal na »Toško čelo«, na Sv. Katarino ali Sv. Jošt. In kako zadovoljen se je vračal od teh izletov! Okoli klobuka zelenje, v gumbnici cvetko, v rokah velik šop cvetlic za ženo! Tako si je pridobival novih moči in vedrega duha za naporno delo, ki ga je imel vedno čez mero.

V prvi pomladi je Levec navadno umeril svoje korake najprej na Podutik, kjer je zlasti spomladi prekrasna flora, katere se je vsako leto presrečno veselil. Značilno je, kako je v svoj dnevnik zapisoval: »23. marca 1893. l. sem našel prvo vijolico; 24. marca 1893. l. sem bil v mestnem ložu, kjer smo dobili barske tulpe (šahove tulpe); 25. marca 1893. l. na Podutiku v kamnolomu trgali bele vijolice; 31. marca 1893. l. Veliki petek pri Sv. Marjeti pod Sv. Katarino, kjer smo našli prve »Daphne Blagajane«. Ptiča je spoznal vsakega po glasu. Kako se je zanimal za drobne krilatce, kaže tudi njegov dnevnik: »21. prosinca 1899. l. je začel pod Rožnikom kos peti; 6. svečana 1899. l. se je oglasil prvi ščinkovec; 16. svečana 1899. l. zjutraj se je oglasila žolna: dr, dr, dr, ...; 12. svečana 1896. l. sem slišal v šolo grede prvega ščinkovca peti; 12. malega travna 1896. l. se je na Rožniku oglasila prva kukavica.« Opa-

¹ To je izvirna oblika 1. kitice, ne pa ona, ki je čitati v Čitankah: »Cerkvica vrh gore, cerkvica bela« i. t. d.

zoval je vsako leto, kako se je vzbujala priroda iz svojega dolgega zimskega spanja na svojih jutranjih izprehodih na Rožnik. Tako je poročal vsako leto v ljubljanskih časnikih, kdaj se je oglasil prvi slavček, kdaj so se vrnile lastovice i. t. d.

Takšen je bil naš Levec. Njegova slika sicer ni popolna. Marsikatera poteza bi se dala v njej še začrtati, marsikaj gradiva je še nepredelanega, zlasti še čakajo njegova publicistična dela večje preiskovalčeve roke. Toda smelo trdim, da smemo Levca dostojno prištevati največjim možem slovenskega naroda. Zato si pridobi veliko zaslugo za slovensko književnost tisti, ki se loti urejevanja in izdavanja »Zbranih spisov« Levčevih, kakor je Levec sam urejeval in izdaval spise imenitnih mož.¹

Mi pa bodimo hvaležni, da nam je mila usoda podarila Levca in mu ohranimo v naših srcih neminljiv spomin, kakor si je že sam postavil v slovenskem narodu s svojimi nepozabnimi deli dostojen in večni spomenik.

¹ Kakor sem slišal, pripravlja dr. Prijatelj obsežno študijo Levčevih del in njegovega časa ter namerava izdati njegove eseje.

Drobiž.

Kritika. Ko je izšla Lovrenčičeva »Deveta dežela«, so bila mnenja o njej zelo različna. Knjiga ima mnogo dobrega, a je v celoti vendar problematične vrednosti. Z Dom in Svetom je v tesni zvezi, saj je po večini iz njega povzeta. Z Lovrenčičem me vežejo tudi osebno prijateljske vezi. — Želel bi, da bi vsa ta dejstva ne bila dejstva, da bi mogel ob drugi knjigi in glede drugega avtorja povedati, kar se ne sme zamolčati.

»Slovenski Narod« je namreč objavil pod zaglavjem »Književnost« nepodpisano oceno o njej, katere glavna misel se glasi:

»Velika večina bo pesniku le s težavo sledila v labirint izumetničenih slik, vizij in meditacij, ki v tajinstveni nejasnosti često tekmujejo s starozaveznim prorokom. Kaj si naj misli poprečni zemljan n. pr. pri »Antonietti«:

»Vidim te: tvoje oči govorijo psalme, kakor da so vzrle jutranjih dežel solnce, ko ga pozdravljajo z dobrim jutrom cedre in palme...« (44).

ali ko čita v »Nenapisanem pismu« to-le skrivnost:

»... Bukve košate
me senčijo s svojim zelenjem in mi šumijo sinfonijo
korenin, debel, vej, listja, gnezd v vejah,
solnca, pomladi, žejne suše, dežja, jeseni,
vetrov, snega, zime, smrti.« (46)

ali v verzih na str. 47:

»V japonski vazi tuberoza
zeleno živi in belo dehti
zaljubljene misli
do srčne krvi.« Itd., itd. —

Ali povprečni zemljan, ki si pri »starozaveznem« preroku ničesar misliti ne more, ker ga nikoli bral ni, da si se sklicuje nanj, res tudi navedenih verzov ne razume, ki piše o njih oceno? Konkretna vsebina nazadnje citirane kitiče je: v japonski vazi dehti beli cvet tuberoze, obdan od šopa zelenega listja; vonj mu je opojen, draži kri, dramí ljubezen v srcu. To je predmet pesmi in emocija. Razen tega konkretnega pomena ima kitiča še svoj simboličen pomen: tuberoza zeleno živi, v upanju živi, in je antiteza poznejši misli, ki je ocenjevalec ne citira več: »Tebe, ljubica, ni!« Toliko zmožnosti, da se vmisli v tuje čuvstvovanje, bi moral imeti kritik, preden se loti svojega posla. Ne hvalim tega Lovrenčičevega načina izražanja, ker menim, da bi se dalo vse, kar človek v duši snuje, bolj plastično in konkretno, manj mahedravo povedati, in »Tuberoza« vsem bralcem morda res ne bo jasna, da si bi kritiku morala biti. Drugače pa je s prvima dvema citatoma. V teh dveh pesmih ne dela Lovrenčič nikjer jeziku nobene sile, besede so razumeti vseskozi v njih prvotnem pomenu (če izvzamemo frazo »oči govorijo psalme«, ki je lahko razumljiva metafora) in povprečni zemljan jih bo razumel. Samo kritik se dela, kakor da jih ne, ali pa jih morda res ne razume. To je tisto, kar je napačno. In še bolj napačno je, da kritik z javno izpovedjo svojega umišljenega ali vsaj neutemeljenega neumevanja svoje bralce pohujšuje, jih uči površnosti ter s svojo avtoriteto podpira njih malomiselnost, jim celo zagrinja in zastira, kar so sami videli. Resnično, umetnost mora biti jasna, ona je žareča resnica; ce que n'est pas clair, n'est pas français — kar ni jasno, ni lepo. Toda človek mora imeti tudi oko zanjo in predvsem ne sme biti kritik slep za to, kar vsi drugi vidijo.

Izidor Cankar.

